

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Petri Leurenii Societatis Jesu, SS. Theologiæ
Doctoris, & SS. Canonum Professoris Vicarius Episcopalis,
Sive Tractatus Quaternarius Per Quæstiones & Responsa
Canonica Deductus**

Leuren, Peter

Coloniae Agrippinae, 1708

Capvt Secvndvm. De Iurisdictione & Potestate Archidiaconi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74203](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74203)

CAPUT SECUNDUM.

De iurisdictione & potestate Archidiaconi.

Quaest. 639. An iurisdictionem habeat Archidiaconus?

1.

R

Esp. primò, Dubitari non potest, habuisse olim & exercuisse iurisdictionem Archidiaconos, eamque amplissimam, ut patet ex toto *tit. de off. Archidiacon.*

ubi *c. 1. dicitur* post Episcopum Vicarius in omnibus, oculus Episcopi &c. dum enim vice Episcopi cuncta observat & circumlostrat, ut dicitur in *c. Diaconi*. Dumque imperat Subdiaconis & Levitis, sollicitudinemque & observantiam parochiarum habet, & iurgia singulorum audit, & in negotiis minimè arduis, quæ correctione & emendatione egere prospicit, corrigi & emendat &c. ut distinctè refertur in *c. ad huc b. r. proculdubio*, ut ait Lotter. *de re benef. l. 3. q. 7. n. 35.* iurisdictionem habet. Patet etiam hoc ipsum ex eo, quòd uti dictum supra, gradus dignitatis constituatur ex administratione & iurisdictione Lotter. *loc. cit. n. 23.* adeoque, cum Archidiaconus de iure communi sit prima dignitas, necesse est illum de iure communi habere iurisdictionem, quamvis ut dictum ibidem necesse non sit, ut habeat eam actu, sed sufficiat illam habere habitu, ut quoque dictum supra.

2. Resp. secundò. Sed nequò dubium spectato iure communi habere illum hanc iurisdictionem fore externi seu judicialis (ad quam spectant precipere, inobedientes & delinquentes pœnis & censuris coercere, iurgia & causas audire, visitare ecclesias,) Azor. *p. 2. l. 3. c. 14. q. 3. in fine.* Laym. in *c. Archidiaconis. h. r. Lotter. loc. cit. num. 36.* ubi inquit: Licet Alex. *Conf. 142. n. 5. l. 6.* pronunciaret, hanc iurisdictionem potius esse ex consuetudine, quam ex iure communi, tamen rectius locutus fuisset, dicendo esse de iure communi; Verumtamen aliquando ex consuetudine viciari sive elidi. Quòd spectat, quòd dictum *cap. preced. q. 4.* nempe Archidiaconum dici Vicarium Episcopi legitimum, eò quòd directè à lege consequatur suam iurisdictionem ad distinctionem Vicarii Generalis Episcopi.

3. Resp. tertid. Hodiedum tamen iurisdictione illa ampla Archidiaconi valde est per consuetudinem imminuta, Lotter. *loc. cit.* Barbol. *jur. eccles. l. 1. c. 24. n. 37.* Zerol. *pr. Episc. p. 1. v. Archidiacon.* Et ita de facto Archidiaconorum auctoritas & iurisdictione accisa in pluribus Italia, Hispania, Germania, Belgii locis, ut ferè maneat omni in Clericos, præsertim Cathedralium ecclesiarum iurisdictione destituta, reservatà tantum eam in Clericos alios parochialium civitatis, aut rurales, earumque parochianos. Atque ad diffiniendam cognoscendamque eorum iurisdictionem & potestatem, quousque ea se extendat, standum est huiusmodi consuetudini

aut statuto, seu iuri speciali singularum ecclesiarum. Lotter. *loc. cit. n. 37.* Pirh. *ad h. r. num. 1.* Quin & contingere potest ex singulari iure vel consuetudine, ut non sit oculus Episcopi, id est, nullum prorsus officium aut iurisdictionem obtineat, ejusque officium cum omni iurisdictione transfusum sit in aliam personam Capituli, v. g. in Archipresbyterum, Decanum, Vicarium spiritualem Lotter. *loc. cit. num. 38. & 39.* & sic de facto in quibusdam ecclesiis est sine omni iurisdictione & administratione. Pirh. *loc. cit.* Sic hodie in pluribus locis Germaniæ ne quidem superesse nomen Archidiaconi, vel manere absque omni prorsus in alios iurisdictione ac potestate, illiusque loco Vicarium Generalem substitutum fuisse, inquit Laym. *Theol. moral. l. 4. tract. 2. c. 4. num. 4.* Causam verò, cur ita Archidiaconorum auctoritas per Tridentinum contrariamque consuetudinem sit imminuta; imò in pluribus locis abolita, eam unà cum sollicitudine eis commissa revocantibus ad seipos Episcopis, vel Vicarios suos generales, volentibus Episcopis per seipos intendere gregi suo, fuisse Archidiaconorum, qui ante sæcula præesserunt (& utinam illorum solorum) negligentiam assignat Laurent. Dript. *loc. cit.* utique ex Barbol. *loc. cit. n. 8.* ubi: *cum hodie ipsorum Archidiaconorum incuria vel imperitia, seu Episcoporum potentia omnis pene iurisdictione extincta sit &c.* Verumtamen etiam hæc ita universaliter accipienda non sunt, ac si in ecclesiis omnibus, ubi eorum nomen adhuc existat (uti illud adhuc existat in plerisque) eorum iurisdictione penitus extincta sit, vel etiam non nisi in mero habitu sit penes illos; sed solum, quòd iurisdictione competens illis per antiquos Canones adæquatè sumpta, non tamen adæquatè recesserit ab aula. hoc enim vult Barbol. *loc. cit. n. 8.* dum ait: in tota Hispania nullus reperitur Archidiaconus, qui totam illam iuris communis retineat potestatem. Item Zerol. *loc. cit.* dum ait: antiquitus Archidiaconus de iure communi habebat multas iurisdictiones, quibus (intellige, non omnibus, sed pluribus) hodie per consuetudinem contrariam est privatus. Postquam enim multa enumerasset, quæ non potest amplius Archidiaconus, addit in fine: cetera remanent in robore suo, nisi per contrariam consuetudinem eis sint ablata. & quòd immediate præmiserat, licet de iure habeant iurisdictionem, non tamen in actu per consuetudinem id intelligendum quòd ad ea, quæ eis adempta videmus. Nam à plerisque adhuc hujus temporis Archidiaconis exerceri videmus plures antiquæ illius iurisdictionis partes: audiri iurgia, visitari parochias, cognosci de excessibus, eosque ab ipsis puniri, ac ita iis adhuc modò concedenda, & nullatenus adimenda, quæ Tridentinum, Episcoporum consensus, præ-

scriptio

scriptio legitima in districtibus eorum jurisdictioni subiectis permittunt, nec minus invenire adhuc hodie datur Archidiaconos, qui in partibus Diocesis sibi ab Episcopo conceditis curam animarum sedulo invigilant, sequē in partem sollicitudinis episcopalis vocatos, & pro animabus sibi commissis, & delinquentium rationem Deo reddituros, ut dicitur in *c. ut Archidiaconus. & c. ad hac. h. t.* bene perpendunt.

Questio 640. An jurisdictione Archidiaconi sit ordinaria, an delegata?

1. **R**esp. eam non secus ac Vicarii Generalis Episcopi esse ordinariam. Fagn. *in c. ad hac. h. t. n. 29.* citans Innoc. & Host. *in c. 1. h. t.* Laym. *in c. 1. h. t. n. 3.* Pirh. *ad h. t. n. 5.* Et quidem contentiosam, ut addit Pirh. tum quia jurisdictionem ordinariam tribuit Vicaria perpetua juxta *L. 1. Cod. de off. qui vices alter. gerit.* Archidiaconus autem in omnibus est Vicarius perpetuus Episcopi *c. 1. h. t.* tum quia est ad universitatem causarum. Fagnan. Pirh. *loc. cit.* Unde causę Clericorum civiles, saltem minores, vel ubi de crimine civiliter agitur, ad Archidiaconum tanquam Judicem ordinarium in prima instantia sunt deferendę Pirh. *loc. cit.* citans Jo. And. *in c. 1. h. t. n. 4.* & Innoc. *in idem cap. sub princ.*

2. Limitat responsionem Barbof. *l. 1. r. jur. ecclies. c. 24. n. 33.* nempe quod non habeat in omnibus jurisdictionem ordinariam, sed in iis tantum, quę a jure vel consuetudine ei sine speciali mandato Episcopi ei competunt exequenda, juxta *c. fin. h. t.* de jure autem communi competere ei ait Barbof. jurisdictionem in visitando & corrigendo in modicis tantum causis; cum *c. ad hac. h. t.* dicatur, ardua negotia non debere absque majoris sui presentia terminare, & sic jurisdictionem illam ordinariam non habet in criminalibus; nec in civilibus arduis, sed tantum in civilibus parvi valoris. Barbof. ex Roman. *conf. 371 n. 4.* & Cardin. Tusch. *Lit. A. conclus. 482. n. 9.*

Questio 641. An, & qualiter hæc jurisdictione ordinaria Archidiaconi sit subordinata jurisdictioni episcopali?

Resp. est hæc ejus jurisdictione ordinaria illi quidem propria & distincta a jurisdictione Episcopi, dum Archidiaconus tribunal veluti proprium habet, eidem tamen seu Consistorio, & tribunali episcopali tanquam inferior subordinata. Unde & ab Archidiacono ad Episcopum vel ejus generalem Vicarium appellari potest juxta *c. referente. de prob. nou.* secus ac juxta *glos. in L. 1. c. de off. Vicar. à Principum secularium Vicariis & urbium prefectis appellare licet.* Laym. *inc. 1. h. t. n. 3.* & *in c. fin. n. 1.* Pirh. *loc. cit. n. 2.* & 5. juxta dicta a nobis supra q. 4.

Quest. 642. In quas personas, & in qua loca se olim extenderit, & modo extendat jurisdictione illa Archidiaconorum?

1. **R**esp. ad primum. Spectato jure communi extenditur ordinaria illa fori externi jurisdictione Archidiaconorum (vi cujus visitare, præcipere, corrigere, punire, causas certas

cognoscere possunt) præcipue in ceteros Clericos omnes tam qui in Civitate quam qui extra illam per ceteram Diocesim habitant, utpote quibus *c. 1. & c. ad hac. h. t.* omnium Clericorum cura & sollicitudo post Episcopum demandatur Laym. *inc. 5. h. t.* Pirh. *ad h. t. n. 5.* Barbof. *loc. cit. n. 1.* Ita ut etiam ipsi Archipresbyteri (qui & ut Laym. Decani vocantur) jurisdictioni Archidiaconi subiecti sint. Pirh. *loc. cit. num. 4.* Laym. *ad c. ad hac. h. t.* Fagn. *ibidem. n. 10.* juxta expressum *cit. c.* textum. Quod tamen, ut Fagn. intelligendum quod ad ea tantum, quę Archidiacono competunt de jure vel consuetudine, ita ut ratione hujus jurisdictionis Archidiaconus nullam habeat in Archipresbyterum autoritatem, Neque in Clericos solum, sed etiam in laicos v. g. parochianos jurisdictionem illam suam exercent. Fagn. *loc. cit. num. 28.* ubi curam habet tam in urbe positorem quam eorum, qui parochias habitant &c. Et sic constat ex moderna etiam locorum plurium praxi, dum in visitationibus de excessibus parochianorum cognoscunt, eosque puniunt Archidiaconi.

2. Resp. ad secundum. In quibusdam Diocesis dicta Archidiaconorum jurisdictione se extendit ad parochias civitatis episcopalis ad certum districtum adjacentem, qui fines Archidiaconatus dicuntur. In aliis locis, dum plures sunt Archidiaconi, singuli singulas Diocesis partes certas veluti regiunculas sibi subiectas habent Laym. *ad c. fin. h. t. num. 1.* Ac ita quoque juxta dicta jam saepe in hac extensione jurisdictionis ratio consuetudinis specialis habenda ac tenenda est.

Quest. 643. Num ergo etiam Archidiaconus jurisdictionem habeat in regulares ab Episcopo non exemptos, ac monasteria sita intra fines seu districtum sui Archidiaconatus?

Resp. non habet illam, nisi fortè generalis aut specialis consuetudo id ei tribuat. Fagn. *in c. dilecto. h. t.* citans Abb. Jo. And. Burr. Anchar. &c. Laym. *in cit. c. dilecto. num. 2.* Pirh. *ad h. t. num. 16.* ubi: Archidiaconus in monasteria sita intra fines suos, etsi exempta non sint a jurisdictione Episcopi, jurisdictionem non habet, nisi eam per diuturnam consuetudinem legitime præscripserit. Hanc quoque rationem, cur Archidiacono Religiosi etiam non exempti subiecti esse non debeant quo ad correctionem, visitationem, aliosque actus jurisdictionis addit Laym. *loc. cit.* & ex eo Pirh. *n. 17.* quod cum præter Episcopum ordinarius Religiosorum prælatus sit Abbas seu Præpositus regularis, consensaneum non sit, ut alium Ordinarium habeant. Sed neque ex eo, quod, ut dictum, Archidiaconus spectato jure communi omnem curam totius cleri habeat juxta *c. 1. & c. ad hac. h. t.* quod ad jurisdictionem in regulares fundatam intentionem habet, quoties ostendit, monasterium intra fines sui Archidiaconatus situm fuisse sicut eam fundatam habet Episcopus, ac proinde in petitorio semper obtinet, ut constat ex *c. si quis Abbas. 18. q. 2.* nisi monasterium vel privilegio, vel præscripta consuetudine exemptionem ostendere posset. Nam licet Archidiacono cura totius Cleri commissa sit, tamen hoc nomine

non veniunt religiosi aut monasteria; juxta Regulam communiter traditam; quod in materia odiosa aut præjudicante appellatione Cleri regulares non comprehendantur. Laym. *loc. cit.* Porro si Archidiaconus in plena v. g. novem monasteria ejusdem Ordinis ac qualitaris intra eodem fines diuturna consuetudine comparasset jurisdictionem, præsumptionem juris esse, quod etiam in decimum monasterium ejusdem qualitaris jurisdictionem habeat; cum de similibus idem jus ceteri debeat, argumento *c. cognovimus*, 2. q. 2. ita tamen ut contra eandem præsumptionem admittatur probatio in contrarium, dum nimirum monasterium illud decimum ostendat, Archidiaconum jurisdictionem in se nunquam exercuisse, vel etsi eam exercere voluerit, admissum tamen non fuisse, tradit Pirh. *cit. n. 16. notab. 3.* secutus Laym. *loc. cit.* ita explicantem textum alias difficilem *cit. c. dilecto*. pro cuius textus quoque intelligentia vide, quæ habet Fagn. in *c. nullus. n. 24. de foro compet.*

Questio 644. An sede episcopali vacante, usque dum eligitur Vicarius Capituli, jurisdictionem exercent Archidiaconus?

1. Resp. primò: Quod Archidiaconus, etiam mortuo Episcopo sede vacante, exercere pergat jurisdictionem suam propriam, quam habebat & exercebat Episcopo vivo, seu sede plena, de hoc inquam dubitari non potest; cum ea utpote ordinaria & distincta à jurisdictione episcopali per mortem Episcopi non elidatur aut suspendatur, quemadmodum jurisdictio Vicarii Generalis Episcopi, utpote facientis idem cum Episcopo consistorium, eo mortuo mox expirat. Verum illud in dubio remanet, nam sede vacante saltem per octiduum illud, intra quod juxta præscriptum Trid. *sess. 24. c. 16.* à Capitulo eligendus Vicarius, exercent jurisdictionem & munus Vicarii, nempe talis, qualis est Vicarius Generalis Episcopi eo vivente, vel Vicarius Capitularis sede vacante. Ad quod

2. Resp. secundo: Licet de jure communi absente Episcopo ejusque Vicario Generali, Archidiaconus ipso facto, sine alia constitutione, exercent jurisdictionem & munus illud dicti Vicarii, ut Sbroz. *de off. Vicar. l. 1. q. 36. n. 10.* Barbof. *loc. cit. n. 35.* Pirh. *ad b. r. n. 7.* citantes Cardin. Tusch. *lit. A. concl. 482. n. 1.* (de talis autem Vicarii munere loqui citatos AA. ex eo satis patet, quod signanter dicant, exercere illum munus Vicarii, & esse vices gerentem Episcopi absente Episcopo; siquidem munus Vicarii illi aliàs proprium seu distincti à Vicario Episcopi, etiam præsentis Episcopo exercet Archidiaconus) non tamen exercet illud sede vacante, ne quidem pendente illo termino octo dierum; eò quod sede vacante intra dictos octo dies totum Capitulum potest & debet administrare. Pirh. *loc. cit.* Barbof. *loc. cit.* uti & de off. Episc. *alleg. 54. n. 163.* citans Quarant. in *Sum. Bulkar. v. Sed. vac. s. duodecimo.* Riccium in *pr. for. eccles. post resol. 505.* in *notab. de Vicar. Capit. sed. vac.* Card. de Luca *ad Trid. d. 31. num. 9.* ubi inquit: in eo octo dierum spatio, quod conceditur ad Vicarii deputacionem, frequentius antiquiore tempore oriebantur controversiæ inter Capitulum & primam dignitatem super jurisdictionis exercitio, quod à prima dignitate prætendi solebat, ubi ea præsertim sit

Archidiaconus, qui antiquorum Canonum auctoritati inniti solet, ex quorum dispositione Vicarius natus in temporalibus esset. Verius autem Capitulo regula assistit; quoniam hæc antiqua & nativa vicarialis potestas Archidiaconi hodie de consuetudine ab Aula recessit, & moderni Archidiaconi sunt potius abusivi, & in sola nuncupatione &c. Contra Sbroz. *de off. Vicar. l. 1. q. 61.* ubi ex Abb. in *c. dilecto. de off. Archid. n. 3.* & Foillero ait: interim quod à Capitulo sede vacante tractatur de Vicarii electione facienda, Archidiaconum sustinere vices Vicarii in iis, in quibus de jure communi est Vicarius, tradit Foller. post Abb. Et expressus de suo ait idem Sbroz. *loc. cit. in addit. ad q. 3.* Archidiaconi etiam dici possunt Vicarii Episcoporum ipso jure intra octo illos dies Capitulo non eligente Vicarium &c. Idem cum Sbrozio sentit Zerol. *pr. episc. p. 1. v. Archidiacon.* dum ait: dici potest, quod infra octo illos dies Capitulo non eligente Vicarium, Archidiaconus est Vicarius ordinarius. Ratio est; quia à jure antiquo non est recedendum, nisi quoad excepta in novo; sed Concilium dat spatium Capitulo eligendi Vicarium infra octo dies; ergo durante ostendit restat Vicarius ipso Archidiaconus de jure communi &c. Sed neque id jure communi, præsciendò à decreto Trident. potuit aliàs Archidiaconus; cum jura illa, quibus Archidiaconus dicitur fungi munere talis Vicarii, loquantur solum de sede plena; quia loquantur in casu Episcopi absentis. Ita expressè Barbof. *cit. n. 35.* à quo dissentire videtur Pirh. *loc. cit.* dum ait: de jure communi absente vel mortuo Episcopo id posse Archidiaconum; hodie tamen vi Tridentini totum Capitulum debere habere administrationem.

3. Resp. tertio. Potest nihilominus Archidiacono adscribere breve illud exercitium jurisdictionis intra dictum octiduum legitima consuetudo Card. de Luca *loc. cit.* ubi tamen & hoc ipsum limitat; ut id illi tunc competat non ratione Archidiaconalis dignitatis, sed potius in ratione primæ dignitatis, quæ, ut ait, nomine Capituli individuos actus explicat, ut in ecclesiasticis ac divinis functionibus Episcopo absente vel sede vacante contingit &c. Quinimo tradit Barbof. *cit. num. 35.* posse quoque Archidiaconum acquirere quasi possessionem administrandi Episcopatum tam in spiritualibus quam temporalibus sede vacante. & si de hujusmodi quasi possessione constiterit ex pluribus actis ab eo gestis tempore, quo sedes vacavit concurrentibus dictam administrationem & jurisdictionem episcopalem, debere ei dari mandatum de manutenendo; uti id datum fuit per Rotam Archidiacono Vicentino in una Vicent. administrationis Episcopatu. 16. Decemb. 1624. citatque Barbof. pro hoc Postium post suum tract. *mandati de manutenendo. decis. 194.* ubi etiam num. 2. probet, quod licet de jure communi administratio Episcopatus sede vacante spectet ad Capitulum juxta *c. bona memoria. de appellat.* tamen de consuetudine possit etiam spectare ad Archidiaconum. & num. 6. dicat, his non ob stare, quod ex dispositione Tridentini *sess. 24. c. 16.* deputatio Vicarii spectet ad Capitulum, quodque dictum Concilium ibidem in fine habeat decretum irritans, inficiens titulum & possessionem contrariam, eo quod decretum irritans operetur, quando est justificarum, non ante. ac proinde, cum in hoc nostro casu

casu dubium sit, num intret dispositio illa Tridentini, ex quo illud non tollit consuetudinem contrariam de jure communi permissam, merito non obstat Archidiacono pendente judicio manutentionis dictum decretum, quia interim debeat in sua possessione manereri. Ac denique *n. 10. & seq.* dicat, similiter non obstat, quod Archidiacono resistat jus, quo casu non datur manutentio inferiori sine titulo. Tum quia licet jus assistat Capitulo, non tamen resistat Archidiacono, ex quo potest etiam dicta administratio spectare ex consuetudine ad inferiorem; tum quia datur etiam manutentio inferiori, quando ipsius possessio est diuturna, prout est in præfente casu. Ac denique apud eundem Postumum, *13. Rota in dicta Vicentina* dicat, non obstat, quod non constat de possessione moderni Archidiaconi; quia sufficit, quod constat de possessione antecessorum ejus in illa dignitate; liquidem hæc etiam juvat successorem; cum dicatur possidere ipsa dignitas, ut Felin. *in c. constitutus. n. 14. de rescript.* & Rota *devis. 1. de rescript. in novis.* Verum de his plura alibi, ubi quis actui electionis Vicarii Capitularis præsidere debeat.

Questio 645. Quanam complectatur potestas Archidiaconi.

Resp. in genere, ea haberi ferè in *c. 1. & c. ad hæc. h. r.* item diligenter ea recenseri à Butrio & Abb. *ad cit. c. ad hæc in princ.* Revocarique posse ad duo præcipuè capita, ut Fagn. *in cit. c. ad hæc. n. 6.* nempe ad ea, quæ ei competunt tanquam principi Diaconorum Cathedralis, & ad ea, quæ sunt simplicis jurisdictionis Episcopalis. illa enim competunt ei ea ratione, qui caput Diaconorum est; hæc verò ei tributa sunt à jure, ut Episcopus facilius vacare possit his, quæ sunt Ordinis & autoritatis Episcopalis, à quibus Archidiaconus excluditur. Fagn. *loc. cit. n. 7.* Proinde exigua non est ejus potestas; cum jurisdictionem habeat contentiosam, & in ea sit curæ episcopalis socius & administrator. Fagn. *loc. cit. n. 23.*

2. Resp. secundò in specie, ea ferè enumerari ab eodem Fagn. *n. 24.* nempe quòd ad ejus potestatem spectet primò audire jurgia singulorum, *c. ad hæc. h. r.* Secundò instituere. *c. si plebibus. dist. 63.* Tertio præcipere subiectis obsequia. *c. ad hæc. de excess. prælat.* Quarto imperare Diaconis ac Levitis *c. ad hæc. h. r.* Quintò examinare promovendos ad sacros Ordines & beneficia. *eod. c. ad hæc.* Sextò quæ corrigenda viderint corrigere & emendare. Septimò curam habere in urbe positurum, & parochias habitantium. *c. r. h. r.* Octavo visitare Diocesium. Quæ omnia, & si quæ alia præterea ei competant, si Archidiaconus voluerit, pro ut tenetur sedulo adimplere, profectò, ut ait Fagn. *loc. cit. n. 30.* non supererit illi otium ad alieni muneris negotia peragenda. De cetero, dum ex prædictis aliqua ex consuetudine in hac vel illa ecclesia ei non competereat, ab ea consuetudine non est recedendum; cum in prædictis magna sit vis consuetudinis. Fagn. *cit. n. 30.* Nunc de eorum singulis & aliis quibusdam accuratius. Unde sit

Questio 646. Qualia jurgia audire, & quas causas cognoscere possit Archidiaconus?

Resp. primò, Dum dicitur de Archidiacono. *c. ad hæc. h. r.* audire debet jurgia singulorum; intelligendum id est de jurgiis Clericorum humilibus, id est, minoribus; majora liquidem jurgia, & ardua eorum negotia ad altiorem se, nempe Episcopum, referre debet. Fagn. *loc. cit.* citans Host. & Jo. And. Pirh. *ad h. r. n. 6.* similiter causas Clericorum civiles minoris momenti, vel etiam ubi civiliter agitur de crimine, cognoscere potest. Fagn. Pirh. *ll. cit.* citantes Innoc. *in cit. c. ad hæc in princ.* Jo. And. *ibidem n. 4.* Causæ enim ejusmodi in prima instantia ad Archidiaconum sunt deferenda Pirh. *loc. cit.* à quo tamen etiam in his datur ab Episcopo vel ejus Vicarium Generalem appellatio juxta dicta superius. Causas verò civiles arduas cognoscere non potest. Pirh. *loc. cit.* Tusch. *v. Archid. concl. 482. n. 9.* juxta expressum textum *c. ad hæc. §. item in epistola.*

2. Resp. secundò in specie. Primò causas criminales & matrimoniales cognoscere nequeunt Archidiaconi, uti nec Decani, aliique inferiores Episcopo. Zerol. *p. 1. v. Archidiacon.* Pirh. *cit. n. 5.* juxta expressum textum Trident. *sess. 24. c. 20. de Reform.* ubi ait: *Ad hæc causas matrimoniales & criminales non Decani, Archidiaconi aut aliorum inferiorum judicio, etiam visitando, sed Episcopi tantum examini & jurisdictioni relinquuntur, etiam si in presenti inter Episcopum & Decanum seu Archidiaconum, aut alios inferiores super causarum illarum cognitione his aliqua in quacumque instantia pendeat &c.* Nil tamen obstat, quòd minus Archidiaconi, alique inferiores Ordinarii dictas causas cognoscant, ubi sunt in immemoriali consuetudine seu possessione; utpote cui possessioni Concilium non derogavit, si hujusmodi quasi possessio tribus cofortibus, vel etiam per unam sententiam, quæ transierit in judicatum (hanc enim quòd ad hoc punctum tribus æquivalere censuit S. Cong. *12. Febr. 1598.* apud Gallemart. *ad loc. cit. Trid.*) probata fuerit. Pignat. *Tom. 4. consult. 35. n. 24. & Tom. 10. conf. 67. n. 22.* juxta ejusdem S. Cong. *declarat. 22. Jan. 1598.* apud eundem Gallemart. *loc. cit.* sic inquiringis: *Censuit S. Congregat. Concilii, Decreto ejusdem Concilii. c. 20. sess. 24. non esse sublatam immemorialem consuetudinem, secundum quam inferiores Episcopo cognoscunt causas matrimoniales & criminales; idque si hujusmodi immemorialem consuetudinem tribus sententiis conformibus probarint, non esse impediendos eam exercere.* Item juxta *declarat. ejusdem S. Cong. apud eundem Gallem. de 28. Martii 1598.* quæ sic habet: *Censuit Congregat., quando inferiores Ordinarii volunt procedere in criminalibus, si legitime constat de immemoriali quasi possessione Archipresbyteri in cognoscendi decidendis que causis criminalibus suorum Clericorum, Decretum illud Concilii non derogare immemoriali quasi possessioni; unde in ea Archipresbyter conservandus est &c.* Interim tamen, donec probetur immemorialis illa, cognitio causarum illarum ad Episcopum spectabit. Pignat. *loc. cit.* item *Tom. 10. conf. 67. n. 22.* juxta *declarat. S. Cong. Concilii in Burgenf. & Salernit. & alibi, ut & apud Gallem. de 28. Martii. 1598.* uti etiam Pignat. *loc. cit.* ait. *declarasse S. Cong. in Messanenf. pendente judicio inter Episcopum & Ordinarium inferiorem de super cognitione causarum matrimonialium, criminalium, legatorum ad pios usus & aliorum Episcopo reservatorum, Episcopus debeat in iis omnibus cognoscere. Sed neque decretum illud Tridentini extendit se ad illos, qui nullius Diocesis sunt, sicut nec ad Decanum & Capitulum ab Ordinarii jurisdictione exemptos;*

nec ad eos, quibus ex privilegio Apollonico causarum & controversiarum contra, & in ipsos, personarumque subjectas ratione contractus cognitio competat. Itaque Abbates, Praepositi, seu Archipresbyteri nullius Dioeceseos, qui Ordinarii juris dictione ab immemoriali tempore funguntur non comprehenduntur hoc decreto. ita fere Gallermatt, *loc. cit.* Procedere vero adhuc dictum decretum, dum Archidiaconi, Decani ceterique illi inferiores essent tantum exempti, probat Pignat. Tom. 10. *conf.* 67. n. 21. & 24.

3. Secundò causas concubinatús Clericorum cognoscere nequeunt Archidiaconi. Pith, *cit. n. 5.* Zerol. *loc. cit.* juxta expressum textum Trid. *sess.* 25. c. 14. de Reform. sic inquit: *dictorum omnium (agit autem in cit. c. de concubinatú Clericorum) cognitio non ad Archidiaconos, aut alios inferiores, sed ad Episcopos ipsos pertineat &c.* Sed neque hoc decretum habet locum, ubi immemorialis consuetudo est pro Archidiacono, aliisque inferioribus. Gallem. *ad cit. loc. Trid.* Testans sic declaratum à S. Cong.

4. Tertio, Neque causas beneficiale cognoscere potest Archidiaconus Trid. *cit. sess.* 24. c. 20. ubi: *Cause omnes ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentes, etiam si beneficiales sint, in prima instantia coram Ordinariis locorum duntaxat, cognoscuntur.* Nihilominus & has Archidiaconi stante immemoriali cognoscunt. Pignat. Tom. 10. *conf.* 67. n. 16.

Questio 647. An & quas pœnas infligere possit Archidiaconus.

Resp. pœnas autoritate propria non imponit. Fagn. *ad c. ad hœc. h. r. n. 27.* dum dicitur, *c. i. h. r. paraciam universam circumeat, & cuncta; qua emendatione indigent, ad vicem sui Episcopi corrigat & emendet &c.* præterquam quòd intelligendum id non nisi de correctione minorum delictorum, majora enim ad Episcopum deferre debet; Pith. *ad h. r. n. 8.* citans Abb. *in c. h. r. n. 2.* accipitur de correctione, quæ fit verbis, monitionibus ac præceptis. Fagn. *loc. cit.* & ex eo Laurent. Dript. *in Speculo suo Archid. art. 2.* Nihilominus posse eum (intellige de se, & irrequisito Episcopo) modicam pœnam imponere. v. g. suspendere ad modicum tempus, tradit Fagn. *loc. cit.* ubi ait: si quis id dicat, forsitan non errabit secundum Innoc. & Jo. And. *ad c. i. h. r. v. corrigat.* & *ad c. licet. de pœnis.* Atque ita etiam videmus, Archidiaconos in Germania in suis visitationibus, secundum exigentiam excessuum vel pecuniarias multas, vel afflictivas & medicinales corporeas infligere de consensu, ut Laur. Dript. Episcoporum, intellige generali, non speciali. Privare vero beneficiis solum potest autoritate & nomine Episcopi. Barbof. *jur. eccl. l. 1. c. 24. n. 28.* Fagn. *cit. n. 27.* ita intelligi posse dicens decretalem *Referente. de præb.* ubi Archidiaconus privat beneficiis. Illud hic notandum ex Laym. *in c. cum Episcopus. de off. jud. ordinari.* Quòd si Clericus peregrinus in Archidiaconatu delinquat, Archidiaconus eum sua autoritate punire non possit, sed Episcopus tanquam proprius & generalis loci Ordinarius; eò quòd Archidiaconi & alii prælati inferiores non ita ac Episcopus propriè territorium suæ jurisdictionis habere censentur.

Questio 648. An excessus puniri possint ab Archidiacono pœnis pecuniariis?

1. **R**esp. affirmative, argumento Trident. *sess.* 25. c. 3. de reform. ubi expresse dicit: *liceat omnibus Judicibus ecclesiasticis cujuscunque dignitatis existant, si eis expedire videbitur, in causis civilibus ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus, contra quoscunque etiam laicos per multas pecuniarias, seu per captionem pignorum, personarum distractionem per suos proprios, aut alienos executores procedere &c.* Jam verò est Judex ecclesiasticus; ergo licebit ei excessus, quorum cognitio & correctio seu punitio ad illum spectat, punire multâ pecuniariâ. Idquæ non solum, dum jus ipsum aut statutum aliquod v. g. synodale, aut consuetudo pro delicto aliquo pœnam aliquam pecuniariam, vel hanc aut aliam, sed etiam ubi nullam determinat (quidquid sit de eo, num tale statutum aut consuetudo statuens pro quolibet delicto certam pœnam pecuniariam valeat; quod per Fagnanum negari ait Laur. Dript. *in suo Spec. Archid. a. 4.* eò quòd exinde exurgat dissolutio ad delinquendum, dum delinquens, maxime dives, non pertimescit culpam, sperans, multòque magis sciens nummis eam redimi posse, pro quo etiam Dript. citat Abb. *in c. licet. de pœnis. num. 5.* Host. Jo. And. *in c. fin. de constit. Marian. Socin. &c.*) Quidquam inquam de eo sit, poterit pro suo arbitratu pœnam pecuniariam infligere Archidiaconus; cum in textu Trid. dicatur: *liceat, si eis videbitur, per multas pecuniarias procedere.* Sed neque etiam tantum, dum impositio pœnæ pecuniariæ est pro coercenda contumacia. De quo non dubitat Fagn. *in cit. c. licet* argumento *c. causis. de off. deleg. & l. 1. ff. Si quis Judici non obtemperet.* Abb. Jo. And. Socin. &c. Sed etiam quando infligitur directè pro excessu diffinitivam pronuntiandò sententiam. Sic enim satis indicant verba Tridentini.

2. Neque his obstat *c. irrefragabili. de off. jud. ordinari.* §. ceterum ubi præcipitur, ut ecclesiarum prælati diligenter provideant, ne statutum illud salutare corrigendi subditorum excessus, & reformandi mores ad quæstum pecuniæ convertant. Nam aliud longè est ex tali correctione per multas pecuniarias quæstum facere, easque instituere astu avaritiæ & cupiditatis, quòd utique per se turpe & illicitum est, adeoque rectè vetatur, eidemque satis obviatur per Trid. dum *loc. cit.* expresse vult, ut dicta multæ pecuniariæ eo ipso, quòd exactæ fuerint, mox piis locis assignentur; aliud eas abaque tali quæstu & fordido avaritiæ spiritu indicere amore correctionis & coercendi criminis. Unde jam etiam non licet eas imponere, dum pecuniariæ pœnæ videntur vilipendi, & ad emendationem insufficientes. Uti nec id licet Archidiacono, ubi vetat consuetudo.

3. Jam verò, dum pœna alia dictata esset à jure pro hoc vel illo delicto, num possit Archidiaconus ultra pœnam illam juris imponere pœnam aliquam pecuniariam (præsciendò à contumacia) meritò dubitatur. De Episcopo; modò non procedat ex radice cupiditatis, id admittit Fagn. apud Dript. *loc. cit. a. 4.* eò quòd Episcopus Canonem adjuvando

vando novam poenam adungere possit, pro quo Dript, citat gl. in Clem. Romani. v. tolli. de elec. quod tamen ipsum salvâ tanti viri auctoritate sit Dript. se non probare, ne, si præter poenam juris, quæ supponitur justa & delicto conveniens, superaddatur nova, videatur bis in idipsum puniri delictum.

4. Item adhuc magis dubitatur, num, dum pro crimine imposta est à jure poena alia quàm pecuniaria, Archidiaconus illam mutare possit in pecuniariam. De Judice alio superiori, qui habet potestatem dispensandi in crimine v. g. Episcopo juxta c. at si Clerici. §. de adulter. de Jud. admittitur ordinariè id eum posse, etiam post latam sententiam, & pro hoc à Dript. citantur Butrio. Host. Felin. Anchar. in cit. c. at si. Quin & post sententiam condemnatoriam pronunciatam (in genere loquendo) posse Judicem ecclesiasticum, sive is Ordinarius sive delegatus sit, dum adhuc sedet pro tribunali in continente poenam à jure impositam permutare juxta legem, quæ vult Judicem secundum qualitatem posse poenam arbitrari & temperare; id verò non posse Judicem delegatum post diu latam sententiam, quicquid facultate dispensanda caret, ex Fagn. astituit Dript. vide dicta de hoc de Vicario Generali Episcopi, quæ à fortiore locum habent in Archidiacono.

Questio 649. Num multas pecuniarias à se impositas sibi applicare, seu in suum usum convertere possit Archidiaconus.

1. Resp. negativè. Sed ex piis locis aut usibus impendendæ. Hostiens. in c. irrefragabili. de off. Ordinar. num. 2. vers. Caveat tamen, ubi dicit cavendum esse Prælati ecclesiasticis, ne poenas pecuniarias in pios usus convertendas sibi inbursent; quia tunc vehementer præsumerentur id facere non ad correctionem, sed ad questum. Gemin. in c. si Canonico §. licet. à n. 4. de off. ordinar. in 6. Covar. l. 3. Var. resol. c. 9. & hæc juxta expressum præceptum Tridentini sess. 25. c. 3. de Reform. ubi postquam dixisset: licet Judicibus ecclesiasticis per multas pecuniarias procedere: hæc adjicit conditionem: ita tamen, ut dicta multa pecuniaria locis piis ibi existentibus eo ipso, quod exacta fuerint assignari debeant. Ex quibus etiam infert Barbol. citans pro hoc Piaceti. in pr. Episc. Episcopum (idem ut recte addit Dript, est de Archidiacono) ne quidem posse convertere illas multas in usum fabricæ Ecclesiæ Cathedralis, aut etiam in mercedem seu salarium Vicarii sui Generalis aliorumve Officialium Curia. De quo vide dicta à nobis supra, uti de Salario Vicarii Generalis ubi etiam dictum, ne quidem consuetudinem ad hoc suffragari, eò quòd, ut Fagn. S. Congreg. Concil. declaravit istiusmodi poenas pecuniarias ab Episcopis piis usibus applicandas, contrariis consuetudine non obstantes. Quidquid sit de eo, num talis consuetudo vergat in grave præjudicium pauperum & piorum locorum, quibus tales multæ de jure debita occasione talis consuetudinis subtrahantur, unde gravissimè peccare primos auctores talis consuetudinis piis locis injuriosæ sit Dript. loc. cit. a. §. quidquid inquam sit de hoc. cum tales multæ, etsi dicantur applicari.

P. Leuren. Tract. IV. De Archidiacono.

candæ piis locis, non propterea ita debeantur illis, ut aliò eas convertendo illis fiat injuria, non secus ac, licet dicatur superflua Clericorum eroganda pauperibus, non statim ex eo illis ad ea jus nascitur strictum, ut per subtractionem seu non erogationem illorum in eos dicatur his fieri injuria. Quia potius dicatur consuetudinem talem improbari, quia fomes est avaritiæ & cupiditatis. Jam verò si tales multæ ne quidem ab Episcopo converti possunt in salarium Vicarii aut Officialium, multò minus Episcopus vel etiam Vicarius ipse aut Archidiaconus eas sibi applicare poterit.

2. Illud fortè aliqua ratione in contrarium facere videri possit, quòd in c. dilectus filius. de off. Jud. ordinar. habetur, ubi Abbas Rhoromagensis, ad quem pertinebat citatio hominum quinque parochiarum, item examinatio & decisio cumulativè tamen cum Episcopo Venerensi, postquam exposuisset Papæ, ab antiquo pertinere ad suum monasterium tertiam partem emendarum, quas homines istarum quinque parochiarum pro suis excessibus solvere compellebantur, (super quo ab Episcopo dicto molestabatur) hoc ipsum ei à Pontifice non fuit abjudicatum. Ex quo inferri viderur, posse Judicem ecclesiasticum applicare sibi saltem partem poenarum pecuniarum provenientium ex spiritali jurisdictione, stante saltem antiqua consuetudine. Sed quid si dicatur, ex speciali Papæ concessione id deinceps permissum isti Abbati? aut jam antiquitus obvénisse illi ex privilegio Apostolico, quòd indubitato & audacter prætereundum poterat, ubi illa consuetudo erat immemorialis, quia immemorialitas possessionis illam virtutem habet, ut vi illius præsumatur titulus sufficiens, & allegari possit optimus titulus de mundo. vel si dicatur, dictum Prælatum reipsa applicuisse dictam multam locis & usibus piis, dum non suæ mensæ Abbatiali, sed seu monasterio seu Conventui Religiosorum suorum sustentationi applicaret, sive de cetero monasterium illud fuerit dives sive egens. Vel denique si dicatur, Tridentinum juxta memoratam S. Congregationis declarationem consuetudines istius modi deinceps, ne nascerentur, impedivisse. Quòd verò in confirmationem benignioris hujus opinionis asserti Laur. Dript, nimirum; quòd licet Judex ordinarius astringatur ad gratis reddendum officium argumento c. ad Apostolicam. §. fin. de Simon. & juxta Host. ibidem num. 3. v. ac emenda. posse tamen cum sportulas levare juxta eundem Host. in c. cum ab omni specie. num. 2. de vita & honest. cleric. id inquam parum ad rem facit, dum ejusmodi sportula non sumuntur ex dictis multis pecuniariis.

3. De cetero, dum Episcopus aliq̄ue Prælati ecclesiastici, & inter hos Archidiaconi, qui tales multas imponere possunt, ipsi verè ac evidenter egent, poterunt illas sibi ipsis applicare, & in proprias necessitates convertere, Host. in cit. c. irrefragabili. Jo. And. Felin. But. Gemin. aliiq̄ue citati à Fagn. in c. grave. de off. ordinar. non secus ac obligatus facere eleemosynam nomine alterius sibi ipsi, vel etiam consanguineis suis, si ipse, aut consanguinei evidenter egeant, applicare potest juxta D. Thom. in 4. sent. dist. 8. q. 2. n. 2. Abb. Felin. &c. Cum hac tamen adhuc distinctione, ut id possit Judex talis ecclesiasticus quòd

Y 2 quòd

quod ad eas multas, quæ à sacris Canonibus vel statutis Synodalibus pro delictis ad rectam quantitatem præfinita. Secus verò fit de iis, quæ ejus arbitrio, vel per sententiam, nulla præcedente Canonum vel statutorum synodalium determinatione; eò quod hæc adhuc piis locis vel usibus sint applicandæ. Fagn. *loc. cit.* & ex eo Dript. juxta quod sapius censuit S. Congregatio. Quin & hac ratione penas non Residentium & concubinariorum applicandas in hoc casu (nempe ipso Judice ecclesiastico egente) adhuc piis locis tradit Barbosa ex decreto Concilii; sic decisum referente Aldan. *incomp. resolut. l. 5. tit. 1. num. 8.*

Quæstio 650. An, & qualiter Archidiaconus ferre possit censuras, & in specie an possit excommunicare?

1. **R**esp. primò. Ex antiqua & primava institutione Archidiaconi potestatem ferendi censuras, & nominatim excommunicationem non habebat; quia olim seu primitus tantum rerum ecclesiasticarum custodia & administratio, nulla autem jurisdictio aut cura animarum eidem commissa fuit. Laym. *ad c. Archidiacono. h. r. Pirh. ad h. r. num. 14.*

2. Resp. secundò. Sed & postmodum, dum progrediente tempore major evasit Archidiaconi potestas, ita ut & curam animarum haberet, ut constat ex *c. cum in cunctis. de elect.* & jurisdictionem ordinariam fori externi in alios clericos *c. 1. & 7. h. r.* Quin & excommunicare & censuras ferre possit, ut manifestè constat ex *c. dudum. de elect.* & *c. 1. de eo, qui furivè ordin. suscep.* & *ibi gl. v. Archidiaconum.* Adhuc tamen hanc potestatem excommunicandi, aliàsque censuras ferendi non tam de jure communi habuit aut modo habet, quam vel ex speciali Episcopi commissione, vel ex consuetudine legitime præscripta. Laym. *loc. cit.* Barbosa. *jur. eccles. l. 1. c. 24. num. 29.* ubi ait: Archidiaconus censuras imponit, non tamen sine Episcopi autoritate (pro quo citat Galgan. *de jur. publ. l. 3. tit. 2. num. 6.*) vel ex speciali consuetudine; non autem nomine proprio, pro quo citat Zech. *de rep. eccl. tit. 24. num. 13.* Suar. *de censur. d. 2. l. 2. num. 9.* Ant. Fabric. *in pr. benef. tit. de benef. cum dignit. num. 24. & c.* Pirh. *cit. num. 14.* ubi: valde probabile est, quod Archidiaconus non jure communi, sed solum vel ex speciali commissione Episcopi, quo sensu accipiendum *cit. c. 1. de eo qui furivè. ord.* vel ex consuetudine legitime præscripta excommunicare possit, aliàsque censuras inferre juxta *gl. in c. Archidiacono h. r. v. promulgare & ibidem Abb. num. 1.* Et clarissimè Azor. *Inst. mor. l. 3. c. 14. q. 3.* ubi: Archidiaconus jure communi non habet potestatem excommunicandi, suspendendi, sacris interdicens, & hoc est, quod volunt jura in *c. Archidiacono. de off. Archid.* potest tamen habere Episcopi autoritate mandatam & commissam, aut consuetudine comparatam, quam habebat olim Archidiaconus Ambianensis, ut constat ex *c. dudum. de elect.* ita ille. Sed neque ex eo, quod de jure communi curam illam animarum consistentem in jurisdictione fori externi habeat, sequitur, habere quoque eum de jure communi potestatem censuras ferendi,

Nam licet Laym. *Theol. mor. l. 1. tract. 5. p. 1. c. 33* dicat ad hanc jurisdictionem spectare, posse inobedientes penis ac censuris coercere, nil tamen vetat dicere, jurisdictionem illam non ita completè acceptam ei de jure communi competere; argumento nimirum aliorum textuum citatorum. Idque satis exprimit Azor, dum post paulò antè citata ejus verba mox subjicit: jure itaque communi Archidiaconus habet curam animarum, quæ possit clericos corrigere, eorum jurgia & causas audire, delicta ad Episcopum deferre. Atque ita tota res hæc pendet à consuetudine. Laym. *loc. cit.* citans *c. legimus. 24. dist. 93.*

Quæstio 651. An, & qualiter visitare possit Archidiaconus?

1. **R**esp. primò. De jure communi competit ei potestas visitandi, ut constat ex *c. 1. & 6. h. r.* estque visitatio hæc præcipuum ferè punctum officii ac jurisdictionis Archidiaconalis, tam salutaris, ut rectè inquit Laur. Dript. quam necessaria, dum per illam Episcopis rite impensam subsidiariam operam omnis Concilii Tridentini quod ad hæresum & pravorum dogmatum eradicationem, corruptorum morum correctionem, cultus & honoris divini promotionem intentio efficacissimè ad effectum deducitur.

2. Resp. secundò circa hanc visitationem statuitur primò *c. 1. h. r.* ut Archidiaconus de tertio in tertium annum (hoc est, saltè tertio quoque anno) si Episcopus non potest paræciam universam (hoc est totam Diocæsim, ut Pirh. *ad. h. r. n. 8.*) circumeat, & cuncta, quæ emendatione indigent, ad vicem Episcopi sui corrigat & emendet. Verumtamen jure novo Tridentini *sess. 24. c. 33* statuitur, ut Episcopi propriam Diocæsim per se ipsos, aut si legitime impediti fuerint, per suum Vicarium Generalem aut visitatorem, si quos annis totam propter ejus latitudinem visitare non poterunt, saltè majorem ejus partem, ita tamen, ut toto biennio per se vel visitatores suos compleatur, visitare non prætermittant.

3. Statuitur secundò à Trid. *loc. cit.* quod Archidiaconi, Decani, & alii inferiores in suis ecclesiis, ubi hætenus visitationem exercere legitime consueverunt, debeant deinceps assumptò Notario de consensu Episcopi ibidem visitare per semetipsos. Unde apparet in hoc differentia inter Episcopum & Archidiaconum; nempe quod Episcopus languore detentus, aut aliis occupationibus implicatus visitatorem personaliter explere nequiverit, possit per suum Generalem Vicarium aut visitatorem expedire. Archidiaconi autem per se ipsos tantum visitare possint, etiam in casu legitimi impedimenti, ut clarè ostendit adversativa illa: *Archidiaconi autem*; nec non taxativè per se ipsos tantum Fagn. *in c. procuraciones. de censibus. n. 9.* ubi etiam rationem hujus differentie addit, & *num. 10.* subdit; hinc Archidiacono suum Archidiaconatum per alium visitare volenti ex S. Congregat. sententia prohibere Episcopum, non obstantè, quod ex immemoriali consuetudine ipse & prædecessores sui per alium visitarint. Ex quibus Fagnani verbis inquit Laurent. Dript. *in Spec. Archidiacon. 4. 9.* à contrario sensu elici posse, posse

posse Episcopum Archidiaconi suis concedere, ut per alios visitent; idque ob rationabiles causas, si vel aegritudine decumbant, aut alio modo inhabiles, si absentes sunt, vel aliorum locorum Praelati, & semper residere nequeant, & cum Episcoporum licentia absint &c. & confirmat haec praesi moderna, inducitque pro hoc statuta Synodalia Osnabrugensia, in quibus dicitur: ut honori suo Archidiaconi provifum sit simulque officio, volumus non nisi tales Commissarios adhiberi, quam qui bona fama vitaeque inculpata, & moribus integris, & zelosi, ob amplexum etiam jurisdictionem sufficientis doctrinae &c. Interim tamen Episcoporum, ut inquit idem, interest scire, an in tali casu ad id munus idonei substituantur ab Archidiaconi Commissariis. Absolutè tamen consentire nequit Episcopus, ut id officii secularibus committatur, dum in visitationibus tam episcopalibus quam Archidiaconalibus super personarum ecclesiasticarum actus, moribus & conversatione debeat fieri inquisitio, & ea laico in personam ecclesiasticam sub pena excommunicationis interdicitur. *v. 2. de for. comp.* Illud quoque notandum, quod ad *loc. cit.* Tridentini ait Gallemart, si jurisdictione istorum inferiorum versaretur solum in videndis rationibus & computis ecclesiarum, per substitutos possent implere munus suum. De cetero profectò huic decreto minime satisficit, dum Archidiaconi visitationis istiusmodi molestias declinantes eandem committunt aliis tam in Theologia morali quam jure Canonico admodum rudibus, nec non sordido quatuor & ventri, etiam ad scandalum grave ipsorum, quos visitant, deditis.

4. Statuitur item *cit. loc.* à Tridentino, ut Archidiaconi aliique inferiores jus illud visitandi habentes visitationis suae rationem Episcopo intra mensem reddere, & depositiones testium, ac integra acta ei exhibere teneantur. idque eo fine, ut Episcopus sciat statum suae Dioecesis & animarum sibi commissarum. Neque tamen ideo Episcopus, aut eo impedito Vicarius aut visitator illius prohibeatur easdem ecclesias seorsim visitare, non obstantibus, inquit Concilium, quacumque consuetudine, etiam immemorabili, atque exemptionibus & privilegiis quibuscumque. *Laym. ad c. 1. h. t. num. 6. Pirh. n. 8.* Imò, ubi negligentiam adverteret Episcopus, deberet iterato visitare; cum illi principalis cura animarum ex officio incumbat. At tamen ad *cit. loc.* Trid. Gallemart, licet Episcopus possit iterum visitare ecclesias visitatas ab inferioribus, non potest tamen iterum punire punitos ab eis, nec ab eis absolutos cogere ad innocentiam suam demonstrandam. Quam verò salutaris foret quandoque iterata illa Episcoporum visitatio satis iudicant verba Adolphi III. Archiepiscopi Coloniensis apud Dripr. *a. 3.* dum inquit: *hactenus alio somno dormierunt Episcopi de Archidiaconorum visitatione securi, qui spectem quandam visitationis retinuerunt, sed deformem, & pravorum officium seu visitatorum quastum vitiosum ac reprehensibilem nunquam profectò, quod nunc serò querimus tot haereses, & secta, moresque corrupti eo usque invaluisse, nec jaceret adeò disciplina ecclesiastica neglecta, si recte visitatum ab eis, quibus hoc munus incumbit, fuisset &c.* Quibus ipse Dripr. ex suo addit: sed
P. Leuren. *Tract. IV. De Archidiacon.*

in his malis non Archidiaconi solum, sed & Episcopi culpandi sunt, quippe quibus praecipua animarum cura ex officio incumbere, nec securum erat, Archidiaconorum, quos ipsi negligentia advertebant, curam omnia credere, sed per seipsum gregi sibi commisso intendere, crebro visitare, & casu quo haec ob negotiorum multitudinem vel non licebat, vel possibile non erat, saltem per viros, in quibus sciebant esse timorem Domini, zelum domus Dei ad vitia haeresesque eradicandas, pravosque coercendos magnanimitatem, & suos in Spiritualibus Vicarios Generales similia perficere. Licet enim Archidiaconus sit Episcopi oculus, est tamen talis oculus, qui & ipse in videndo patitur, & ab intrinsecis, nisi videns, cujus est oculus, bene dirigat, defectus varios incurrere potest &c. Poterit quoque Episcopus praestituere terminum Archidiacono ad visitationem expediendam, & praescribere comitatum ac equitatum, ne oneri sit ecclesiis, quas visitat. *Pirh. loc. cit.* juxta declarationem S. Cong. apud Gallemart. *ad cit. loc. Trid.* uti & apud Piassec. *in pr. episc. p. 2. c. 3. a. 8. num. 12.* quem citat Pirh. Porro visitatores praeter victualia moderata sibi ac suis necessaria nihil omnino exigere aut accipere debent *Laym. cit. n. 6.* de quo vide ipsam rextum fufum Tridentini *cit. c. 3.* ejusdemque declarationes allatas à Gallemart.

5. Statuitur denique circa hanc Archidiaconorum visitationem *c. 6. h. t.* ut non nisi semel in anno ecclesias proprias seu parochias speciatim ad suum Archidiaconatum spectantes visitet, nisi causa specialis emerferit, ob quam saepius visitari debeant.

Quaestio 652. Quid potestatis habeat Archidiaconus circa visitanda monasteria Regularium.

1. **R**esp. primò. Archidiaconi nullam habent potestatem visitandi in monasteria, siue sint mendicantium, siue non mendicantium, praeterquam enim, quòd de hoc satis constat ex responsione negativa data supra ad quaesitum: num jurisdictione (cujus praecipuum ferè exercitium consistit in visitatione & correctione) Archidiaconorum se extendat ad monasteria non exempta aliàs à jurisdictione episcopali. Hic tamen in specie confirmatur ex eo, quòd ne quidem ipsi Ordinarii seu Episcopi hanc potestatem habeant. Licet enim Episcopus assistentiam juris communis ac Tridentini habeat super jurisdictione Spirituali in omnibus ecclesiis tam regularibus quam secularibus suae Dioecesis, *v. cum olim. de praescriptionib. Fagn. ibid. n. 6.* modò tamen monasteria ferè omnia per diversa Pontificum privilegia exempta sunt à jurisdictione Episcopali, praecipue quòd ad hoc visitationis punctum. *Fagn. in c. tuarum. de privileg. n. 18.* ubi: regulares sunt exempti secunda speciei, & sic non comprehensivi in decretis & voluntatibus, de privileg. in 6. Sedes enim apostolica quorumcumque Ordinum Religiosos totaliter exempti ab Ordinariis jurisdictione, etiam ratione delicti commissi, contractus iniuri, ac rei existentis extra locum exemptum &c. nisi forte monasteria sint commendata, & in eis non
Y 3 vigeat

vigeat regularis observantia (secus est, si in iis vigeat regularis observantia. Fagn. in c. grave. de off. jud. ord. n. 17. & Gallemart. ad c. 8. sess. 21. Trid.) quia tunc ipsa monasteria & eorum commendarii visitari possunt ab Episcopo loci vel viciniore, tanquam sedis Apostolicæ delegato (adeoque adhuc eorum exemptio non violatur; quia auctoritas delegata non violat exemptionem Fagn. in cit. c. tuarum. n. 33.) modò Capitibus sui ordinis non subsint. Fagn. in c. de venerabili. de censib. n. 4. juncto c. eod. in cit. grave. n. 17. juxta Trident. loc. cit. c. 20. sess. 25. de regular. Adeoque jus Ordinariorum visitandi monasteria, ac corrigendi Regulares tantum est habituale, & in defectu & in necessitate, dum nimirum ii, quibus ex officio incumbit visitare & vitia corrigere, id negligunt, vel in speciem solum visitant. in quo casu evigilat & quodammodo reviviscit jus Episcoporum visitandi actualiter, quod alias, dum Abbas alique visitatores suo fungentur officio, tantum est in habitu.

2. Resp. nihilominus secundò, Monasteria in congregationem redacta, siue sint virorum siue mulierum, quibus imminet cura animarum personarum secularium præter eas, quæ sunt de familia illorum monasteriorum, ut dum ecclesia Regularis simul est parochialis, indubitatè ab Episcopo, ejus Vicario & Archidiacono intra ejus Archidiaconatum sita, visitari possunt in iis tantum, quæ curam animarum & sacramentorum administrationem concernunt. Fagn. in c. grave. de off. jud. ord. n. 14. juxta expressum textum Trident. sess. 52. c. 11. de Regular. Et quòd, si ecclesia regularis sit divisa, ut pro una parte serviat regularibus, pro alia parte parochianis secularibus, in tali casu sola illa pars, quæ deseruit parochianis, & parochiam vicem habet, non autem illa, quæ regularibus propria est, ab Episcopo, ejus Vicario, vel Archidiacono visitari poterit Dript. loc. cit. a. 7. Idem est de ecclesiis parochialibus perpetuò unitis & annexis monasteriis Regularium; si enim eas visitare potest Episcopus vi Trident. sess. 7. c. 7. de Reform. idem poterit Archidiaconus. Notandum etiam hic est, quòd habet Gallemart. ad cit. c. 7. sess. 7. Nimirum censuisse, Episcopum posse visitare ecclesias parochiales unitas monasterio Canonico Regularium; tamen si Generalis in eo sedem ordinariam principalem habeat. Item quòd habet Fagn. in cit. c. grave. n. 16. nimirum, quòd licet visitari possint dictæ ecclesiæ unitæ & annexæ monasterio, visitare tamen non possit Episcopus domos ipsarum parochialium, in quibus non vigeat regularis observantia, sed soli parochi Regulares ab ipso approbati habitant, ut alias respondit S. Congregatio.

Questio 653. An, & quomodo Archidiaconus visitare possit ipsos Regulares expositos ad curam in pastoratibus?

R Esp. tamen si superior Regularis Abbas, Prior, Rector, seu quocumque alio nomine vocetur sit ordinarius Judex horum Regularium; adeoque ad solum illum superiorem spectet regularium correctio. Fagn. in c. quanto. de off. ordinar. num. 8. & 14. Quin & in Regularium privilegiis apud Fagn. in c. tuarum de privileg. a num. 18. ex-

preise inhibeat locorum Ordinariis, ne absquæ speciali commissione Sedis Apostolicæ in personas Regularium aliquam excommunicationis, suspensionis & interdicti sententiam specialiter vel generaliter quomodolibet præmulgare præsumant. Quod privilegium tantum abest, ut sit sublatum per c. volentes. de off. Legar. ut potius in eo fuerit præservatum. Licet etiam ex decreto Tridentini c. 3. sess. 6. Regulares exempti degentes extra claustra, si delinquant, subjiciantur visitationi, correctioni, punitioni Ordinarii non nisi Sedis Apostolicæ delegati. Verum tamen Regulares administrantes parochias, etiam pleno jure subjectas monasteriis, quæ tales subsunt visitationi, correctioni, punitioni Ordinarii, non tanquam exercenti delegatam, sed Ordinariam jurisdictionem, seu visitari possunt non tantum ab Episcopo ejusque Vicario Generali, sed & ab Archidiacono in iis, quæ curam animarum & sacramentorum administrationem concernunt. Proinde si parochus Regularis v. g. copulet alienos parochianos sine dimissoriis, vel suos sine proclamationibus, sit negligens in peragendis divinis, intermitat lectionem Catechetica &c. in Episcopi, ejus Vicarii vel Archidiaconi potestate erit; illum juxta statuta Concilii Trident. & SS. Canonum punire juxta excessus exigentiam. Quin & eundem verbotenus corrigere, si in processu visitationis, aut rumore fundato intellexerit eum scandalosè vivere, esse contentiosum, frequentare tabernas, ebrietati deditum, conversari cum personis suspectis, idque cum comminatione. Quòd nisi emendet, velit eum vel Episcopo, vel ejus superiori denunciare, & amotionem procurare. De ceterò si delictum commiserit non concernens curam animarum, vel Sacramentorum administrationem, nec ab Episcopo aut ejus Vicario, multoque minus ab Archidiacono puniri poterunt; sed in tali casu Archidiaconus delictum referre debet ad Episcopum; qui si sit notorium & probatum, superiori regulari demandare debet ut delinquentem puniat, vel si necessitas aut gravitas postulat à cura eum amoveat, seque de punitione certiotem faciat. Quòd si superior tali mandato non obtemperet, & delinquentem non puniat, & de punitione coram Episcopo non doceat, jam tum in potestate Episcopi erit, ut tanquam Sedis Apostolicæ delegatus defectum superioris suppleat, & delinquentem secundum justitiam puniat. ut Fagnan. in c. tuarum. de privileg. n. 42.

Questio 654. Qualiter in praxi ab Archidiacono (idem est de alio visitatore Synodali, aut ab Episcopo constituto) instituenda visitatio.

R Esp. methodum istam & praxin conformiter magis ad usum harum Germaniarum nostræ partium perspicuè satis & bene tradi à R. P. Laurentio Dript. Ordinis S. Benedicti Professo Gladbacensi Episcopi Paderbornensis Vicarii seu Commissarii in Spiritualibus Generali, dum ante annos circiter 29. ibidem Philosophiam docerem, in libello, quem inscripsit *Speculum Archidiaconale. sect. 2. a. 1.* Unde eam hic iisdem ferè Authoris verbis apponere lubuit. Quòd itaque attinet præmittenda isti visitationi.

Archi-

Archidiaconus vel alius visitator Synodalis visitationem instituire intendens, tribus vel quatuor septimanis ante idipsum Archidiaconatus sui Pastoribus intimari curet, expedito mandato poenali ad ipsos eorumque Sacellanos, Vicarios, Custodes, Ludimagistros, templorum & pauperum Provisores, nec non testes Synodales, ut singuli respectivè sua, ecclesiæ & pauperum &c. gravamina: Custodes suppellectilis & ornamentorum ecclesiæ, Ludimagistri puerorum Scholas frequentantium vel frequentare omittentium; testes quoque Synodales specificationem excessuum ab ultima visitatione commissorum & nomine excessillarum, Provisores quoque templorum & pauperum exactum computum reddituum ecclesiæ & pauperum tam perceptorum quam expositorum, & restantium infra octiduum à die infirmationis per Pedellum synodalem faciendæ expediant, & expedita per dictum Pedellum præsentari curent; idque eò fine, ut gravamina singula ponderari, oportum singulis remedium preparari, & tanto expeditius ipsa visitatio expediti possit. Hujus mandati formulam vide apud eundem *sect. 3.*

2. Catalogum excessuum ad visitationem synodalem & Archidiaconalem spectantium, & à testibus synodalibus denunciandorum ponit sequentem.

1. A catholicos Libros habere domi.
2. diebus festis non audire concionem.
3. diebus festis laborare.
4. diebus festis sub divinis hære in popinis.
5. diebus prohibitis comedere carnes aut alii proponere comedendas.
6. tempore paschali non communicasse.
7. infirmos Sacramentis muniendos non satis maturè denunciaffe Pastori.
8. in templo sub divinis & in processionibus indecenter & scandalosè se gessisse.
9. Infantes intra octo dies non curasse baptizari, aut ab hæreticis.
10. Sponsam & sponsam antequam in facie ecclesiæ copulari cohabitare in eadem domo.
11. sine proclamationibus, sine venia vel coram Prædicantibus aut alienis Pastoribus contraxisse matrimonium.
12. rixari cum Pastoribus, iisque honorem debitum non deferre.
13. pejerare & blasphemare.
14. Venera tractare cum liberis, conjugatis, ecclesiasticis, & impudica verba & cantilenas usurpare.
15. personas peregrinas inhonestas & suspectas in ædibus retinere.
16. committere furta sacrilega.
17. uti remediis superstitiosis in pecoribus & hominibus.

3. Exhibitis gravaminibus, rationibus, excessibus, aliisque, Archidiaconus examinare debet singula, & quomodo gravaminibus obviari, excessus puniri debeant considerare; præ omnibus autem delatis ad se contra alterum querelis non statim fidem adhibere, sed iudicium suum, donec partem accusatam audierit, suspendere. in quo est maximus lapis offensionis & peccati scandali, dum nimirum contra legem divinam naturalem & humanam pars læsa & accusata non citata & audita, à visitatoribus nimia facilitate credendi, & temerariè suspicandi deceptis jam præjudicatur & condemnatur. de quo vicio lege S. Bernard. *lib. 2. de considerat. ad Eugen. Papam. c. 3.*

4. Quod attinet inchoationem visitationis, gravaminibus, rationibus, excessibus diligenter excussis, Archidiaconus ejusve Commissarius, vel alius visitator assumpto secum Notario

pergit ad locum, in quo visitationem inchoare intendit, præmissis nuntio Synodali, qui ejus adventum pridie significet, ac excessitas seu delinquentes à testibus Synodalibus denunciatos ad diem sequentem citari curat. Cùm verò loco jam dicto appropinquaverit, in honorem & reverentiam episcopalis officii, cujus in hac parte vices agit visitator, campanæ omnes pulsantur eoque, donec ad hospitium, in quo durante visitatione commoraturus est, pervenerit. Quòd si fiat tempestivè in dicto loco compareat, mox ex hospitio pergit ad ecclesiam visitandam, & in suppedaneo ante summum altare sibi preparato genuflexus ad tempus aliquod orans adorat prius Venerabile, dum salutat loci Patronos, iisque successum visitationis, ut ad promotionem honoris Dei, & proximorum ædificationem perficiatur, commendat.

5. Quæ autem visitanda occurrunt in triplici sunt differentia. Loca, res, personæ. Loca visitanda sunt 1. ecclesiæ parochiales & filiales. 2. Oratoria. 3. Hospitalia. 4. Cæmeterium. 5. Ofsuarium. 6. Confraternitates. 7. Scholæ. Res visitandæ. SS. Eucharistiæ Sacramentum. SS. Olea cum Chirmate. Fons baptismalis. Reliquiæ. Capellæ. Altaria. Sacraria. Fons aquæ benedictæ. Sepulchra, Sacristia, Cruces, Calices. Patenæ. Corporalia. Purificatoria. Vestimenta sana. Mappæ & tobaleæ. Mantilia. Thuribula. Lampades. Candelabra, Millalia. Antiphonaria. Gradualia. Chorus, organum. Officia. Jus patronatus. Foundationes piæ. Eleemosynæ. Campanæ. Januæ. Personæ visitandæ. Parochus. Sacellanus. Vicarii. Templarii. Provisores pauperum. Thesaurarius seu Custos. Ludimagister & Ludimagistra. Testes Synodales. Obsterriæ. Parochiani.

6. Mane factò, cùm Visitatori visum fuerit, per custodem tribus vicibus datur signum ad divina & visitationem. Cùm verò tertium signum inchoatum fuerit, pergit ex hospitio suo ad Ecclesiam, in cuius introitu Pastor eundem expectat, & pulsantibus organis ad summum altare deducit, ubi genuflexus aliquandiu orat, dein ad Sacristiam pergens, si Sacerdos fuerit, ad celebrandum, vel de Spiritu S. (si festum non fuerit) vel si fuerit, cum collecta de eodem, se disponit. Quòd si Sacerdos non fuerit, superpellico se induit, & ante sacrum per Pastorem vel ejus Sacellanum celebrandum curat sibi exponi Venerabile tam in Monstrantia, quam Ciborio, factaque thurificatione & datâ benedictione, vel à se, si Sacerdos sit, vel à celebraturo cum versu *Genitori, &c.* surgit & visitat ipsam Eucharistiæ & inquirat. Primò è quali materia sint Monstrantia & Ciborium. Secundò an sit munda. Tertiò Tabernaculum quale sit, ligneum vel lapideum, an humidum: quo loco situm, an decenter ornatum. Quartò quando Hostiæ ultimò consecratæ, & quoties renoventur. Quintò quis Sacrarii clavem custodiat. Dein thurificato iterum & absque ulteriore benedictione recluso Sacramento, curat sibi sacra olea adferri, quæ si inveniat Sacrario inclusa ad alium locum à se designandum transferri curabit: nihil enim aliud sacratio includi convenit, quam cui adorationis cultus debetur: inspicere etiam debet vasa, an munda, an ultimo

Paschate vetere combusto olea sint renovata. Illis que iterum reclusis, pergit ad Baptisterium, illudque inspicit, an sit mundum, clausum, Vigiliis Paschæ & Pentecostes renovatum, & penes quem sit custodia clavis. Deiu visitare debet SS. Reliquias, si quæ sint; Altaria & capellas, & inquirere an consecrata & inviolata, Si celebretur in portatili, an sit integrum & satis magnum, ut calicem cum hostia capere possit. Imagines, sacrificia, ecclesiæ pavementum, fenestras, suggestum, confessionale, camiterium, ossuarium, & si circa hæc quicquam reparandum, ordinandum vel renovandum inveniatur, id ipsum præ omnibus post absolutum sacrum, quantum cum minore communitatis & ecclesiæ gravamine fieri potest, ordinet.

7. His ita peractis & per Notarium diligenter annotatis, ipse Visitator vel alius ab ipso designatus sacrum Missæ officium pulsantibus continuò organis celebrat. Quo peracto pergit ad mensam in medio chori, vel ante ipsum positam, & cum Pastore, Sacellano & Notario (crucifixo & cereo ardeute superpositis) illi assidens, ante Sacrum inchoatam visitationem continuat, excessibus synodalibus tantisper, donec ad hospitium redierit, rejectis; causis enim fornicationum, adulteriorum, blasphemiarum &c. in ecclesia vel sacristia, choro, & ecclesiæ vicina examinare contrariatur reverentiæ tam sanctis locis debita; eò quòd horum iudicio ordinariè contentiones, dum unus negat, alter affirmat, &c. interveniant, quas indecentes coram Venerabili quis non videret?

8. Antequam Visitator ad interrogatoria procedat, prius curabit sibi exhiberi prothocollum ultimò habitæ visitationis, & an ea, quæ in ea ordinaverit, sint data executioni, inquiret. Si non, & sub pena demandata sint, multæ indictæ executionem præcipiat, & sub nova graviore ejusdem ordinari executionem manderet; ea tamen quæ ordinat cum discretione & sine magno subditorum gravamine, ordinet, ne inobedientes de gravitate mandati queri possint, sed soli contumaciæ suæ damnum ex inobedientia relatam impurare habeant.

9. Demum accersitis testibus synodalibus, tam antiquis, quàm novis, ecclesiæ item provisioribus, Custode, Ludimagistro & Ludimagistra ad interrogatoria procedat & inquiret. *Primo* circa ecclesiam, an sit parochialis, an filiales & quas habeat. 2. Quis illius Patronus. 3. An, & quo die dedicatio illius servetur. 4. An sit lampas in ea, & ex qua materia. 5. An perpetuò sit lumen coram Venerabili. 6. Cujus mediis de oleo provideatur. 7. An sint disensiones ratione sedilium & inter quos. 8. An sit organum, & à quo pulsatur. 9. Quis det organistæ mercedem, & is officio suo satisfaciat. 10. An hæretici in ecclesia vel camiterio sepeliantur. 11. An libros pro divinis peragendis necessarios habeat, scilicet Missale, Graduale, Antiphonale. 12. An pastor habeat A-gendam, & qualem. 13. An liber sit baptizatorum, confirmatorum, matrimonio junctorum, defunctorum, & is exhibeatur. 14. An qui ecclesiæ sunt debitores, hypothecam sufficientem dederint. 15. An mane, meridie & vespere detur signum ad salutationem angelicam. 16. An camiterium undique sit clausum, & ab incurso pecorum liberum. 17. Quo loco infantes sine Baptismo morientes sepeliantur. 18. Circa oblata pia

quis disponat, & quibus usibus applicentur. *Secundò* circa personam Pastoris, eodem tantisper recedente. 1. Cujus nominis, conversationis & vitæ. 2. An in domo sua personas suspectas habeat. 3. An tabernas frequenter. 4. An contentiosus & ad rixas proclivis. 5. An diligenter faciat suum officium concionando, catechizando, infirmos visitando, summum Sacrum diebus dominicis & festivis cantando. 6. An quandoque nocte ablit à parochia nemine substituto, cum periculo, quòd puer aliquis vel infirmus sine Sacramentis Baptismi, Eucharistiæ, Extremæ unctionis moriatur. Deiu ab eodem revocato quaratur 1. An subinde per septimanam visitet scholam. 2. An sibi à parochianis debitus honor exhibeatur. 3. An sui Sacellani vel Vicarii, si quos habeat, satisfaciant suo officio. 4. An, & quoties per septimanam celebret. 5. An, & quot per annum habeat processiones. 6. An, & quales Confraternitates. 7. An baptizet infantes ab obstericibus baptizatos. 8. Quot, & quales paternos adhibeat, an acatholicos. 9. An infantum baptisimus ultra octiduum differatur. 10. An, & qualem in loco habeat obstericem, an bona famæ. 11. An juramentum fidelitatis & professionem fidei emiseric. 12. Quando ultimò Sacramentum Confirmationis collatum. 13. An infirmi sibi tempestivè significentur. 14. An in Dominica Passionis & ante populo obligationem communionis paschalis è suggestu denunciet. 15. An Sacramentum extremæ unctionis sit in usu. 16. An aliquando & à quo sint contracta sponsalia non præ sente Pastore. 17. An copulet matrimonio sine praviis denunciationibus. 18. An sciat gradus consanguinitatis & affinitatis. 19. An copulandi matrimonio prius confiteantur & communicent. 20. An copulandi sciant rudimenta fidei, & antequam illa sciant, admittantur. 21. An Pastor aliquando dispenset in laboribus servilibus. *Tertiò* circa Parochianos: 1. An Pastor sciat numerum familiarum in parochia sua existentium. 2. An omnes parochiani sint Catholici; si non, quot sint acatholici, cujus nominis. 3. An omnes communicaverint in Paschate, & qui non. 4. An aliqui negligent Sacrum diebus festivis, & qui. 5. An mittant proles, famulos & famulas ad Catechismum. 6. An sint Judæi in parochia, & quot, & num diebus festivis abstinèat ab emptione & venditione, vel currendo de pago ad pagum emant pecora cum scandalo Christianorum. 7. An sint in parochia blasphemii, adulteri, fornicarii, concubinari &c. 8. An agures & divinarores. 9. An puerperæ elapsis puerperii septimanis se à sacerdote benedici, & in ecclesiam introduci faciant. *Quartò* circa Provisores templi & pauperum: 1. Cujus nominis, an bonæ famæ. 2. An juramentum fidelitatis, & fidei professionem emiseric. 3. An inficio pastore emant, vendant, vel alienent bona ecclesiæ vel pauperum. 4. An elemosynas sine præscitu & consensu Pastoris, & illis, qui non sunt verè pauperes, ex privato affectu distribuunt. 5. An quot annis ante visitationem synodalem coram Pastore computum faciant. 6. An sint obedientes & morigeri. *Quintò* circa Ludimagistrum & Ludimagistræ: 1. Cujus nominis, an bonæ famæ. 2. An juramentum fidelitatis & professionem fidei coram Archidiacono vel Pastore emiseric. 3. An sufficienter doctus. 4. An pueros non minus in pietate

Pietate & moribus, quam in literis iustruat.
 7. An doceat illos ministrare Sacro, & comiterur diebus festivis ad Sacrum & lectionem catecheti-
 cam. 6. An addictus potui, *Sexto* circa Custo-
 dem: 1. Cujus nominis & famæ. 2. An ediderit
 professionem fidei, & juramentum fidelitatis.
 3. An sub divinis utatur superpelliceo. 4. An be-
 ne fungatur suo officio. 5. An pastor in omnibus
 obsequens. 6. Quoties ecclesiam mundet. 7. An
 ornamenta & ecclesia utensilia sint illi cum in-
 ventario extradita, eaque bene custodiat. 8. An
 ecclesiam & sacramenta extra divina bene claudat,
 nec ulli sine consensu Pastoris ei aperiat aut claves
 tradat. 9. An habeat directionem horologii, &
 illud bene dirigat. 10. An domus Pastoris, Cu-
 stodis & Ludimagistri facta testat.

10. His interrogatoriis Archidiaconus seu a-
 lius Visitator ex depositione videbit, quæ pro lo-
 ci, temporis aliarumque circumstantiarum exi-
 gentia ordinanda sint; proinde illa ordinet & Pa-
 stori ordinatorum copiam proximo die Domini-
 co vel festo toti communitati publicandam relin-
 quat, ac dein novos testes synodales prævia de-
 nunciatione de eorum officio & obligatione, qua-
 lesque excessus deferre teneantur ad juramentum
 admittat; antiquis nihilominus in obligatione
 ac juramento præstito usque ad finem totius visi-
 tationis & iudicii synodalis permanentibus. Sur-
 git dein à mensa Visitator, pulsaturque mox or-
 ganum, eo usque donec ecclesiam egressus fuerit;
 exutus dein superpelliceo & stolâ ante summum
 altare paulisper genuflexus iterato Venerabile &
 loci Patronos adorat & salutat, pro successu visi-
 tationis gratias agit, & excessus secundum iusti-
 tiam & divinum beneficium de iudicandis ul-
 teriorem gratiam petit, & ad hospitium se re-
 cipit.

11. Sumpto prandio, cui nullus nisi Visitator
 cum suis comitibus, Pastore, & si quem Visitator
 mandaverit invitari, intererit, procedit ad iudi-
 cium synodale & excessuum, in singulis dijudi-
 cendis Deum & iustitiam præ oculis habens, &
 seclusa omni privata affectione vel passione singu-
 los excessus ex circumstantiis objecti, personæ
 delinquentis, scandali & aliarum circumstantia-
 rum concurrentium considerans, ut qualitas pœ-
 næ qualitati culpæ commensuretur, in omnibus
 tamen præferens misericordiam rigori nimio, &
 ante omnia cavens, ne in punitione magis lu-
 crum & proprium emolumentum, quam vi-
 tiorum emendationem & Dei honorem querere
 videatur.

12. Absolutis synodali iudicio & omnibus ad
 visitationem spectantibus Visitator, si tempus pa-
 tiatur, se suaque disponat, sin minus, illum in se-
 quentem diem differat; eo verò discedente, sic-
 ut in adventu, sic iterum omnes campanæ pulsan-
 tur, donec ad spatium aliquod à loco, quem visi-
 tavit, discesserit.

*Questio 635. Quibus maximè opus Archi-
 diacono, similibusque Visitatoribus ad rite
 & iuste procedendum in istiusmodi iudicio
 synodali, puniendisque excessibus?*

1. **R**esp. hac ferè revocari ad duo capita, ni-
 mirum est insignis prudentia & sapientia,
 quam tam sollicitè & ardentè rogabat DEUM
 Salomon 3. Reg. 3. ut populum sibi commissum

judicare posset, & distinguere inter bonum &
 malum. Vi cuius Visitator non sit temera-
 rius, & nimis facilis in credendo denunci-
 anti, sciens, quòd qui facile credit, facile deci-
 pitur, nec nimium in credendo difficilis, ita ut
 cuilibet discredat, usque dum veritatem oculis
 & manibus palpet; sed præsumptionem, famam,
 rumorem, notorium, sive num crimen sit noto-
 rium vel publicum, an occultum, prudenter
 discutiat. Alterum non vulgaris scientia, non
 tantum in Theologia morali, vi cuius norit præ-
 ceptorum Dei & Ecclesiæ transgressiones, item
 distinguere inter earum gravitatem & levitatem,
 & his similia; sed & in iure Canonico, ad mini-
 mum aliqualem & tantam, ut quid hæc ipsa præ-
 sumptio, fama, rumor, notorium, publicum,
 occultum importent, quam efficaciam ad pro-
 bandum & condemnandum habeant, intelligant.
 Jam verò, quòd si fortassis & in hac tantilla sci-
 entia canonica in uno alterove Commissario Ar-
 chidiaconali defectus aliquis esset, uti quandoque
 contingere, fateri cogit experientia, dum quidam
 è scholis philosophicis vix elapsi, Theologiam
 scholasticam dedignati, Theologia morali per
 pauculos menses satis discontinuè frequentata,
 iure Canonico nequidem salutato unà cum bene-
 ficio Vicaria in Cathedrali obtenta, solertià
 aliquâ æconomicâ, nec non loquendi promptitu-
 dine favorem Canonici Cathedralis Archidia-
 cono adepti, ab eo uti in redituum & rerum æco-
 nomicarum inspectores jam delecti, in Archidia-
 conatus quoque Curatores seu Commissarios Ar-
 chidiaconales assumuntur. Ut huic inquam de-
 fectui aliqua ratione occurratur, dum talibus jam
 nimia negotiorum multitudo occupatis, Jura
 ipsa Canonica aut Canonistas ad fûsum legere
 non vacat, obiter & breviter dictorum termino-
 rum explicationem aliquam subungere placuit.

2. Circa præsumptionem itaque notandum pri-
 mo, illam esse actum intellectûs, nempe iudicium
 de re dubia (versatur enim præsumptio semper
 circa rem dubiam, scilicet quæ se sic vel non sic
 habere potest. Menoch. l. 1. de præsumpt. q. 8. n. 8.
 apud Pirh. ad h. r. n. 1.) formatum ex iudiciis seu
 concurrentia tali circumstantiarum, in quibus
 plerumque vel frequenter res se sic habet: ita ferè
 ex Mascard. de probat. vol. 1. q. 10. num. 8. Farinac.
 in pr. crim. l. 1. q. 36. n. 72. Pirh. loc. cit. Unde vides,
 præsumptionem à conjectura vix differre, nisi
 fortè, quòd præsumptio importet assensum seu ju-
 dicium magis determinatum; conjectura potius
 suspensionem seu opinionem levem cum magna ti-
 tulatione, utpote ex levibus iudiciis procedens.
 Pirh. loc. cit. num. 3. ex Menoch. loc. cit. q. 7. n. 42.
 Vides quoque, præsumptionem differre ab ipsis
 iudiciis tanquam effectum iudiciorum per mo-
 dum motivi moventium ad talem assensum. Por-
 rò iudicium est notabile signum delicti vel alte-
 rius rei, de qua dubitatur, ad veritatem cognos-
 scendam intervians. Sûntque iudiciorum alia
 semiplena seu dubitativa, alia plena seu indubi-
 tata, prout ob rariorem vel frequentiore, & or-
 dinariam sui cum veritate, quæ indagatur, con-
 nexionem apta sunt patere opinionem seu suspi-
 cionem aliquam cum formidine seu virtuali du-
 bio, vel assensum magis firmum siue tali formidi-
 ne. Idem ferè est, dum Farinac. loc. cit. num. 44.
 iudicium dividit in proximum & remotum, pro-
 ut nimirum magis verisimile seu aptum vel minus
 idone-

idoneum ad rem demonstrandam. Item dum Laym. *Theol. moral.* l. 3. tr. 6. c. 2. n. 5. dividit iudicia in levia, quæ tantum suspitionem, & gravia, quæ opinionem non levem, non tamen omnino certam, sed conjunctam cum aliquali formidine de opposito gignunt; & gravissima, quæ pariunt assensum moraliter certum, excludentem omnem formidinem. Unde jam etiam juxta Abb. in c. quanto. num. 3. h. t. Menoch. l. 1. de præsumpt. q. 5. num. 12. & 13. Farin. cit. q. 36. num. 110. & seq. apud Pirh. loc. cit. num. 5. præsumptio dividitur in vehementem seu violentam, quæ nititur indicio vel iudiciis vehementer moveantibus ad assensum seu credendum, rem sic se habere; in probabilem, quæ quidem rationabili, non tamen ita urgente ad credendum ratione nititur; & in levem, quæ in minus probabili & levi ratione fundatur, ac propterea non tam est vera præsumptio, quam suspicio nuda, & plerumque temeraria, quæ à jure rejicitur, & nihil probat. Pirh. loc. cit. citans c. Inquisitioni. de sent. excom. Durand. in specul. part. 2. cit. de præsumpt. §. 2. num. 1. Exempla singularum harum præsumptionum vide apud Pirh. loc. cit.

3. Notandum secundò, præsumptionem aliam esse hominis, quæ ex variis verisimilibus argumentis seu iudiciis à viro prudente, scilicet Judice, formatur, etsi in lege seu jure expressa non sit, eidem tamen uti & rationi non repugnat, sed conformatur. Pirh. n. 6. Sic v. g. præsumitur commisisse homicidium, qui stricto gladio visus est egredi ex domo occisi. Et quamvis hæc præsumptio eundem effectum habeat probandi, quam præsumptio Juris. Menoch. cit. q. 5. num. 17. & seq. Farin. loc. cit. num. 98. & seq. tollitur tamen per contrariam probationem; elucescente enim veritate, cessat & evanescit præsumptio. Menoch. de præsumpt. l. 1. q. 31. num. 2. Aliam verò esse præsumptionem Juris, quæ in jure expressa, seu à lege approbatur. Dum nimirum lex ipsa seu jus ex alio indicio rem dubiam colligit & censet esse veram. Dicitur hæc præsumptio patens probatio. Barbof. in collectan. in c. ad nostram. de empr. & vendit. num. 6. citans Gonz. ad Reg. 8. Cancell. gl. 43. Covar. l. 2. variar. c. 6. num. 1. item l. licet. de Legatis. Item vera & liquidissima probatio. Garc. de benef. p. 5. c. 1. num. 530. Paris. de resign. l. 1. q. 14. n. 15. citans Card. Paris. vol. 1. cons. 32. num. 45. Unde jam etiam vides, præsumptionem juris plurimum differre à fictione juris; cum præsumptio hæc, ut constat ex jam dictis, nihil sit aliud, quam dum Jus ipsum censet ex certis iudiciis veritatem rei aliàs dubiæ rectè colligi, & hanc ipsam conjecturam seu præsumptionem pro probatione legitima admittit, etsi non ita directè probet sicut instrumenta & testes, sed tantum indirectè seu potius in consequentiam. Engels ad tit. de præsumpt. num. 1. fictio verò juris non est rei dubiæ, sed certa falsitatis pro veritate assumptio ex certa causa ad inducendum aliquem juris effectum; contra quam proinde fictionem nulla prorsus oppositio seu probatio in contrarium admittitur. Engels loc. cit. num. 14. Exempla hujus fictionis juris sunt, dum hæres fingitur eadem persona cum defuncto, ut propterea in omnia ipsius jura tam activa quam passiva succedat. l. hereditas. ff. de R. I. l. vitia. c. de acquir. possess. Item dum contractus fit sub conditione, eveniente conditione, retrahitur conditio, & fictio juris censetur ab initio purè contractum, l. prior.

ff. qui potiores in pignore. Item præsumptio, etiam juris & de jure, non aliter locum habet in conscientia, quam si veritas subit: fictio autem, quamvis sit rei falsa; tamen in conscientia obtinet. Engels loc. cit. num. 15. ubi etiam dat differentiam hujus rationem, nimirum, quòd in causis, in quibus non potest apparere de veritate, lex quidem subinde aliquid præsumat & pro vero habeat; interim tamen non intendat aliquid statuere vel obligare contra naturalem & genuinam veritatem; in fictione autem lex præcognoscat falsitatem, & nihilominus certè justa de causa aliquid statuit & discernit. Præsumptio hæc juris subdividitur in præsumptionem juris tantum, & in præsumptionem juris & de jure. Prior est, quando lex in dubio aliquid præsumit, sed ulterius non procedit, statuendo aliquid, quod pro jure habeatur. Talis præsumptionis exempla adducuntur ab Engels num. 13. v. g. omnes decime ad Parochum spectare præsumuntur, quamdiu is, qui contra Parochum jus decimandi præterdit, aliud ostendere nequit. l. 2. de restit. spol. in 6. Bona Clericorum præsumuntur acquisita ratione ecclesiæ, nisi constet, habuisse illos bona patrimonialia, dum promovebantur ad Clericatum. c. 1. de pecul. Clericor. & c. Præsumptio juris & de jure est, dum lex non tantum præsumit aliquid, seu censet habendum pro vero; sed insuper super præsumpto statuit aliquid. Pirh. loc. cit. num. 8. ex Menoch. loc. cit. q. 3. num. 17. ut dum lex non tantum ex certis iudiciis colligit aliquid, sed & jubet idipsum firmiter habendum pro veritate, ita ut probatio in contrarium non admittatur, nisi de aperta veritate constet. Laym. *Theol. moral.* tr. 6. c. 2. num. 5. Pirh. num. 8. citans Abb. in cit. c. quanto. num. 2. & Felin. num. 3. Menoch. loc. cit. q. 60. num. 2. Dicitur hæc præsumptio necessaria & violenta; quæ ex certis & indubitatis signis desumitur. Pirh. loc. cit. citans Durand. ubi ante. num. 5. Talis præsumptionis exemplum est, dum cognoscens sibi desponsatam sub conditione, v. g. si nobilis es, præsumitur remisisse conditionem, & absolute consensisse in matrimonium, c. per tuas. de condit. appost. Item cohabitans per sesqui annum viro, cui coacta nupsit, præsumitur liberè in eum consensisse, & adhærere ei tenetur, nec admittitur postea ad probandam violentiam, perinde ac si liberè ab initio ei consensisset, c. ad id. de sponsal. Alia exempla hujus præsumptionis vide apud Engels. loc. cit. num. 11. & 12.

4. Notandum tertio, præsumptionem hominis, etsi regulariter plenam fidem non faciat, nisi aliis adminiculis adjuvetur; v. g. famâ, depositione unius testis & c. possunt tamen quandoque esse aded violentæ & vehementes hæc præsumptiones, ut (intellige sine aliis adminiculis) probationem plenam efficiant, ex qua Judex possit proferre sententiam definitivam. Engels. loc. cit. num. 2. Sed neque onus probandi in adversarium rejicit, nisi sit violenta. Menoch. loc. cit. q. 33. n. 9. Pirh. sub num. 6. Admittit etiam probationem in contrarium, atque ab ea eliditur. Si enim una præsumptio tollit aliam, multò magis probatio in contrarium elidit præsumptionem. Menoch. loc. cit. n. 2. Præsumptio verò juris regulariter relevat ab onere probandi illum, pro quo stat, & adversarium onere probandi inquietat. Menoch. de præsumpt. l. 1. q. 33. n. 2. Garc. de benef. l. 5. t. 1. num. 530. Paris. de resign. l. 11. q. 14. num. 15. citans Cravet. conf.

conf. 229. col. ult. Card. Paris. vol. 3. conf. 42. & c. juxta l. 1. de probat. Præsumptio juris, & de jure, etsi, ut dictum, inducat firmum jus, habeaturque pro ipsa veritate exclusiva probationis in contrarium, lege sic statuente. Mascard. loc. cit. q. 10. n. 48. Farinac. cit. q. 36. num. 100. & c. fallit tamen id ipsum in pluribus casibus. Pirh. num. 9. Sic primò admittitur contra illum probatio per confessionem, saltem judicialem, ejus, pro quo stat præsumptio, modò sit de facto, quod sit in illius potestate. Pirh. loc. cit. cum Mascard. l. 1. de præsumpt. q. 61. n. 5. Exempla hujus rei vide apud eundem. Quin & per extrajudicalem (ut tenet Menoch. loc. cit. num. 16. cum Baldo contra Alciat. apud eundem Pirh. num. 12.) modò ea postea in judicium deducatur, & per testes probetur; v. g. si is, pro quo sententia lata est, quæ jam transiit in rem judicatam, extra judicium confiteatur, eam falsam esse, hæc confessio, si testibus probetur in judicio, admittitur contra præsumptionem ortam ex re judicata. Menoch. loc. cit. n. 4. Secus tamen est in causa matrimoniali, seu non statur confessioni conjugum, si agatur de matrimonio jam contracto penitus dissolvendo ob impedimentum dirimens; cum hoc non sit in potestate eorum positum; juxta c. super eo. De eo, qui cognovit consang. Pirh. cit. n. 9. Hujus tamen iterum contrarium est, dum quaritur, an matrimonium contractum, & lex præsumit contractum ob consentum præsumptum ex subsequuta copula; Tunc enim, si vir & mulier fateantur, se habuisse copulam aliò animò, quam contrahendi matrimonium, jam eliditur ille præsumptus consensus seu præsumptio juris, staturque illorum confessione (nisi adhuc aliqua fraudis suspicio) ac ita hoc casu matrimonium non dissolvitur, sed non fuisse contractum declarat. Pirh. ex Menoch. l. 3. de præsumpt. præsumpt. 1. num. 11. & 12. Ratio horum est, quòd etsi præsumptio juris & de jure habeatur pro ipsa veritate, non est tamen verè & propriè ipsa veritas; & in claris ac indubitatis non habet locum præsumptio. Confessio autem illius, pro quo stat præsumptio, detegit veritatem, cum nemo præsumatur contra se temerè confiteri, nulla que sit melior & efficacior probatio, quam proprii oris confessio. Menoch. l. 1. de præsumpt. n. 6. apud Pirh. Secundò, etsi contra dictam præsumptionem non admittatur probatio directa, admittitur tamen indirecta. Cum enim lex ad talem præsumptionem requirat certas qualitates seu circumstantias, semper admittuntur probationes, quòd non sit talis casus, vel non adsit talis circumstantia. Pirh. num. 10. citans Felin. in c. quanto. h. 7. Menoch. cit. l. 5. q. 65. n. 1. v. g. contra præsumptionem illam juris & de jure, quæ mulier, quæ per metum incultum contraxit matrimonium, præsumitur ex diuturna cohabitatione cum viro in id liberè consensisse, merùmque purgatum esse, admittitur indirecta probatio, quæ proberur, illam etiam violentè & coactè tamdiu viro cohabitasse. Tertio admittitur probatio in contrarium per notorium; probatio enim, quæ fit per evidentiam facti, nunquam exclusã censetur; cum, quando certò & evidenter constat de veritate, cesset dubium, circa quod versatur præsumptio, Pirh. n. 11. & notorium non eget probatione, & in claris non est opus conjecturis. Paris. de confid. q. 44. n. 7. & 8. juxta l. continuus. ff. de

verbor. oblig. & sic notorium relevat ab onere probandi. Paris. de resign. benef. l. 11. q. 6. num. 82. citans l. 1. c. de Dot. privileg. c. vestra. de cohabit. Cler. modò tamen hoc notorium sit permanens (notorium enim facti transeuntis eget probari per testes, juxta c. vestra. de cohabit. Cler. & mulier.) & allegetur; etsi enim notorium non eget probatione, eget tamen allegatione. Menoch. loc. cit. q. 67. De notorio plura paulò post. Quarto admittitur contra illam probatio parte non opponente; cessat enim tunc præsumptio, dum adversarius, qui non opposuit, videtur tacitè consentire, & sic juri suo renunciare, nimirum in casibus, in quibus pars potest renunciare favori suo; secus enim est in iis, quæ non pendent à voluntate partium, & in causis criminalibus. Menoch. loc. cit. q. 68. num. 3. apud Pirh. cit. num. 11. Quinò admittitur probatio facta per quinque, quin & per duos vel tres testes, si sint valde integri & probi, ut Menoch. l. 1. quest. 63. & 64.

5. Notandum quartò, præsumptionem juris & de jure habere alios insuper effectus. Primò, quòd impediatur appellatorem. Pirh. loc. cit. num. 12. citans Menoch. lib. 1. quest. 26. Zoef. Comment. in Decret. h. 1. num. 9. quia is, contra quem stat præsumptio, habetur pro convicto & confessio; convictus autem & confessus appellare nequit l. 2. c. quorum appell. non recipi. Cumque hæc præsumptio habeatur pro veritate, & non admittat probationem, appellatio contra illam interpolata censi nequit justa. Secundò ad illam refellendam non admittitur juramentum ejus, contra quem stat; eòdem illud non deferatur à Judice, nisi ubi causa dubia; causa verò, pro qua stat præsumptio hæc, non sit amplius dubia, sed pro certa habeatur. Zoef. loc. cit. num. 8. Menoch. q. 77. num. 1. Quin & idem dicendum de præsumptione juris tantum juxta Barthol. & alios, aliis id negantibus, aliis consentibus; id relinquendum Judicis arbitrio, cujus sit considerare qualitatem præsumptionis & personæ juraturæ; & sic in foro conscientie credi juramento opponentis contra præsumptionem juris; cum in hoc foro stetur veritate, cujus quisq; sibi est conscius. quidquid præsumatur in foro externo. Pirh. cit. num. 12. ex Menoch. Tertio ex præsumptione juris & de jure potest ferri sententia definitiva; cum hæc præsumptio, ut dictum, censeatur vera & plena probatio, & habeatur pro veritate, Menoch. cit. l. 1. q. 40. num. 1. & 2. apud Pirh. qui & idem dicat de præsumptione juris tantum; cum & hæc sit liquida & manifesta probatio, modò per contrariam probationem non fuerit elisa. An autem idem dicendum de præsumptione hominis, dum lege non nititur, pendere ex arbitrio Judicis arbitrantis, quantum ei fidei haberi possit; pro quo etiam citat Zoef. ubi ante, num. 12. Et sic in genere poterit Judex ex præsumptione vehementi seu violenta, sive ea à parte adversa allegata & manifestata sit sive non, sed aliunde in judicio manifestata, absque alia probatione procedere ad sententiam definitivam, etiam condemnatoriam Argumento c. affinitate. h. 1. ubi allegatur judicium Salomonis 3. Reg. 3. ex sola præsumptione, ut gl. hic. v. date hinc. ferentis sententiam definitivam, adjudicando illi mulierum

lièrum tanquam veræ matri infantem, cujus videbat commoveri viscera ad intentam infantis divisionem. Simile exemplum ex violenta præsumptione lata sententiæ definitivæ de faciendò divortio, habetur *c. ex literis. h. r.* Et licet hoc ipsum, nimirum quòd Judex ex tali præsumptione violenta possit procedere ad sententiam definitivam, habeat potissimum locum, ubi agitur civiliter, ut contigit in casu *cit. c. affinitate. h. r.* ubi agebatur civiliter ad restitutionem filii, ut Abb. *ibidem num. 6.* uti & *c. ex literis.* ubi agitur de instituendo divortio; potest tamen etiam quandoque in causis criminalibus ex vehementissimis & moraliter certis indiciis, quæ trahunt Judicem quasi violentè ad credendum, procedi ad sententiam condemnatoriam, ut patet ex *c. 2. & 13. h. r.* & Abb. *in cit. c. quanto.* etiam aliàs de crimine gravi quis condemnari nequeat ex solis vehementibus probationibus, ut constat ex *c. literas. h. r.* ubi Papa noluit suspectum de hæresi condemnari ob solam vehementem suspicionem. Abbas *ibidem num. 5.* Barbof. *num. 4.* (qui tamen id ipsum limitat: nisi sint præsumptiones juris & de jure; quia ex tali præsumptione crimen patet) & Canonistæ communiter; eo quòd in causis criminalibus requirantur probationes indubitatae, & luce meridiana clariore *l. fin. c. de probat.* Ubi & illud observandum, quòd quanto crimen est gravius, tantò ad condemnandum præsumptiones debeant esse vehementiores; cum cautius agendam, ubi periculum majus vertitur, *c. 3. de Elef. in 6.* Pirh. *num. 49.* Et sic procedi potest ad pœnam extraordinariam inferendam, argumento *l. ult. c. de probat.* Quin etiam interdum ad ordinariam in criminibus occultis, quæ sunt difficilis probationis, ita ut perfectè probari nequeant, Pirh. *loc. cit. num. 14.* citans Abb. *ubi ante. num. 6.* Laym. *Theol. moral. l. 3. tr. 6. c. 2. num. 6.* Zoël. *ad h. r. num. 12.* Imò ad corporalem & capitalem. Paris. *de confid. q. 71. num. 42.* ubi: *quoties præsumptio posita est à lege, tunc ex ea sequi potest condemnatio etiam Capitalis;* additque esse communem opinionem, de qua attestetur *Clar. l. 5. recept. sent. §. ult. q. 20. vers. etiam scias.* Boss. *in tit. de convict. num. 29.* Pro quo eodem Pirh. citat Menoch. *l. 5. de præsumpt. præsumpt. 41. num. 3.* ubi id doceat de adulterio. Quamvis idem Pirhing *num. 16.* subjungat, Menochium *loc. cit. num. 15.* putare, cum adulterium simile crimen præsumptivè solum probatum est, non posse imponi pœnam ordinariam & capitalem *Legis Juliae de adulteriis;* cum non constet verè ac propriè commissum adulterium, sed solum pœnam extraordinariam. Sic itaque indicia violentam præsumptionem commissi adulterii fundantia sunt, dum testes deponunt (qui est casus *c. ex literis*) vidisse se solum cum sola, nudum cum nuda in eodem lecto, in locis abditiis, & in iis procedi potest ad sententiam condemnatoriam divortii & amissionem dotis; quin & ad pœnam ordinariam adulterii, Pirh. *cit. num. 16.* cum Abb. *cit. num. 3.* cum licet adulterium hac ratione non sit probatum verè ac propriè per sensum proprium, sit tamen plenè probatum præsumptivè. Et nisi ex tali præsumptione in talibus indiciis fundata procedi posset ad pœnam ordinariam adulterii, vix unquam similibus criminibus oc-

cultis, quæ vix unquam directè per testes de visu vel alio sensu proprio probari possunt, imponi posset pœna ordinaria. Et sic in genere sufficienter probari posse (intellige in ordine ad pœnam ordinariam infligendam) quæ sunt secreta, cum communi tenet Paris. *de confident. q. 71. num. 5.* Lotter. *de rebenef. l. 3. q. 29. n. 54.* Item quæ sunt fraude ac dolo; eò quòd hæc & similia sint difficilis probationis, Paris. *loc. cit. num. 6.* Et licet in criminibus, ut dictum, requirantur probationes luce meridiana clariore. *l. scient cuncti. de probat.* Sufficiunt tamen propter criminis atrocitatem, & quia de exceptis est, præsumptiones (intellige violentæ) Paris. *loc. cit. à num. 23.* Castropal. *de simon. l. 3. p. 27. num. 2. & c.* Et sic in specie ad simoniam & confidentiam sufficiunt tales præsumptiones, ut satis constat ex constitutione Pii V. Paris. Lotter. Castrop. *loc. cit.* potestque ex iis procedi ad condemnationem, & declarari, collationem, v. g. simoniacam, & committentes incidisse in pœnas iis statutas in dicta Constit. ut Paris. *loc. cit. num. 42.* dicens ita communiter servari & practicari.

6. Illud tamen occasione hujus notandum, quòd certum sit, ex solis osculis & amplexibus non induci violentam præsumptionem, adeoque nec plenam probationem adulterii, vel fornicationis sine aliis adminiculis. Barbof. *in cit. c. literis. num. 2. & 3.* Sanch. *de matrimon. l. 10. d. 12. num. 46.* Menoch. *cit. præsumpt. 41. num. 18. & seq. apud Pirh.* Item & illud, quòd nec fama nec rumor viciniæ, nec propria confessio conjugum de interveniente impedimento affinitatis contractæ ante matrimonium in initum per fornicatiam copulam cum consanguinea uxoris, etiam simul sumpta sufficiant ad gignendam præsumptionem violentam, sufficientem ad decernendum divortium quòd ad vinculum matrimonii. *c. super eo, qui cognovit consang. uxor.* Si tamen plura concurrant adminicula, v. g. quòd vir & neptis uxoris ante matrimonium visi sint simul vagari per prata, nemora, vias & invia, sitque de hoc fama publica, accedat insuper confessio jurata conjugum de habita dicta copula, virque propendeat ad uxorem ductam retinendam, evadet præsumptio violenta & plena probatio, sufficiens ad pronuntiandum, subesse impedimentum dirimens, & matrimonium nullum, juxta *c. tertio loco. h. r.* De cætero qualiter matrimonium probari possit per præsumptiones & conjecturas, vide apud Pirh. *h. r. à num. 44.*

7. Notandum quintò in delictis semper præsumi dolum, dum omne malefactum vel damnnum injustum illatum alteri præsumitur malo animo factum sive illatum. Pirh. *num. 19. & 20.* Argumento *c. sicut. h. r.* nisi tamen contrarium probetur vel alia validior præsumptio in contrarium afferatur. Argumento *l. 1. c. ad Leg. Cornel. de sicariis,* ex qua constat, eum, qui occidit hominem, probare debere, se id non fecisse animo occidendi, sed v. g. casu. Sic deprehensus abstulisse rem alienam dicat, se id fecisse, quis putabat dominum non esse invitum, contra illum adhuc manet præsumptio juris, esse illum furem; cum Dominus non præsumatur rem suam jactare velle, vel consentire, ut sibi ignorantis res sua subducatur,

8. Notandum sextò, ex præterito statu re-
 ctè præsumi de futuro. Sic ex antea vita præ-
 sumitur de futura. *cap. mandata. h. t. Barbof. ibi-
 dem, num. 1. sic cap. in juventute. h. t. de eo, qui
 in juventute fuit continens, præsumitur non esse
 incontinens in senio, maxime si literatus est. Sic
 cap. scribam. h. t. de eo, qui negligens fuit tempore
 præterito, præsumitur, quòd etiam sit negli-
 gens tempore futuro. Sic cap. literas. de restitut.
 spoliat. ex præterita favitia mariti in uxorem fit
 præsumptio, ipsum etiam futuro tempore faviturum
 in eam, idèque uxor, quæ se ab eo separavit,
 non est ei restituenda. Sic juxta regulam
 juris, qui semel malus, semper præsumitur malus,
 Pirh. nu. 27. citato Menoch. lib. 1. de præsumptis
 quæst. 24. num. 2. & seq. Verùm præsumptio hæc à
 præterito ad futurum non habet locum in iis,
 quæ temporis cursu necessariò, vel verosimiliter
 immutantur. Sic, qui in pueritia nescivit literas,
 malè præsumitur, etiam futuris temporibus
 imperitus; cum verosimile sit, hominem
 successivè discere potuisse, quæ antea ignoravit.
 Sed hæc præsumptio à præterito ad futurum non
 est unquam præsumptio juris & de jure, sed juris
 tantum. Pirh. num. 29. citato Menoch. ubi antè, num.
 mer. 29. Sic quoque quandoque ex præterito fit
 præsumptio de præsentè, verbi gratià, qui tempore
 præterito fuit subditus, etiam nunc præsumitur
 subditus. Menoch. loc. cit. num. 9. qui olim
 possedit, præsumitur etiam nunc possidere. Argumento
 cap. olim. de restitut. spol. & L. five. c. de
 probat. Sic quoque quandoque præsumitur ex
 præsentè de præterito, verbi gratià, qui nunc
 non est dives, & ideo non solvendo, rectè præsumitur,
 etiam tempore præterito non fuisse dives. Pirh. ex Menoch. loc. cit. nu. 44.*

9. Notanda septimò præsumptiones quædam non
 violentè commissi criminis ad institutum nostrum
 servientes. Primò, præsumi contra illum, qui declinat
 iudicium, & pro illo, qui offert se iudicio. *cap. nullus. h. t. Abb. ibid. num. 1. Sic dicitur cap. decernimus. caus. 3. quæst. 9. manifestum est (scilicet
 præsumptivè, ut gloss. ibid. v. eodem) confiteri
 eum de crimine, qui, in indulto iudicio, purgandi
 se occasione non utitur, sive qui intra terminum
 sibi à jure concessum ad se purgandum non
 compareret, sed contumaciter se absentat. Circa
 quæ tamen observandum, quòd si quis ante in-
 quisitionem aut accusationem factam metu ejusdem
 fugiat, fuga illa non faciat probationem, ne
 quidem semiplenam, præbeat tamen suspi-
 cionem ac præsumptionem non levem commissi
 criminis. Pirh. num. 31. citans Mascard. de probat.
 conclus. 819. num. 1. 10. & 15. Farinac. in pr. crimin.
 lib. 1. quæst. 48. num. 1. & 27. quia plerumque rei &
 criminis conscii fugà salutem quarunt. Et hæc,
 nisi alia causa probabilis fugæ seu discelsus ad-
 ferri possit; tunc enim, cum odia sint restringenda,
 &c. Reg. Juris in 6. benignior in dubio inter-
 pretatio sequenda. Sic sola fuga ante accusatio-
 nem non facit iudicium ad torturam, si justus &
 probabilis timor ad sit futura accusationis, verbi
 gratià, post comminationem illius. Idem est,
 dum quis fugit metu incarcerationis; cum nemo
 tenetur se exponere, aut ex carcere suam
 innocentiam probare. Pirh. cit. num. 31. citatis
 Gail. lib. 2. observat. 109. num. 8. & 9. Farinac. loc.
 P. Leuren. Tract. IV. De Archidiaconis.*

cit. num. 28. & seq. Quòd si verò quis fugiat post
 institutam inquisitionem, vel accusationem,
 præsumitur non fugisse ex conscientia criminis,
 sed ob probabilem timorem instituti processus,
 qui per se pericula, molestias & vexationes
 causare solet, quas non omnes, etiam innocen-
 tes, subire volunt; quia fortè timent Judicium
 favitiam, vel potentiam inimicorum, falsos
 testes, &c. Pirh. loc. cit. num. 32. citatis Menoch.
 lib. 1. de præsumptis. quæst. 89. num. 39. Farin. ubi antè,
 num. 27. Nihilominus & hæc fugam, etsi non
 faciat præsumptionem contra fugientem, asser-
 te tamen aliquale criminis indicium, seu suspi-
 cionem levem, colligi in cap. nullus. h. t. ita ut, si
 alia accedant adminicula seu indicia, efficere
 possit semiplenam probationem sufficientem ad
 torturam, ait Pirh. loc. cit. citatis Menoch. Masc.
 Farin, qui tamen ultimus ultra fugam gravia in-
 dicia requirit ad torturam. Sic etiam, dum famulus
 fugit, seu abit à Domino in salutato hospite,
 & eodem tempore res aliqua in domo amissa
 est, fuga non quidem plenam probationem, præ-
 sumptionem tamen furci facit. Pirh. num. 33. cita-
 tà glossa in authen. de exhib. reis. §. Si verò semel. Et
 hæc defuga, dum ea objicitur ut indicium cri-
 minis; aliud enim est, dum ea tanquam spe-
 ciale delictum objicitur, ut dum miles fugit ex
 castris,

10. Notandum octavò: dum quis ex duobus
 sibi objectis unum tantum negat, alterum tacitè
 confiteri præsumitur. Sicut è contra, si unum
 confiteatur, alterum tacitè inficiari præsumitur.
*cap. nonne. h. t. Cujus ratio est, quòd quando quis
 potest prohibendo, vel negando, aut contradi-
 cendo impedire actum, & tacet, tunc taciturnitas
 habeatur pro consensu; secus, si non possit
 prohibendo, vel negando. Diligenter tamen
 hic attendendæ circumstantiæ, quæ tales esse
 possunt, ut præsumptio hæc locum non habeat.
 Pirh. num. 36. citato Laym. Theol. moral. tt. 2. c. 3. num. 3.*

11. Notandum nonò circa præsumptionem,
 quæ ex vicinitate loci præsumitur notitia facti loci
 convicini. *cap. quosdam. h. t. Barbof. ibidem, nu. 1.*
 sive quæ vicinus præsumitur scire eam, quæ in vi-
 cinia facta, seu sui vicini. *cap. quoniam. h. t. Barbof. loc. cit. citans Parisium, cons. 23. num. 18. lib. 1. Tusch. v. scientia. conclus. 62. num. 1. Mascard. de prob. cons. 752. &c. id intelligendum de factis, quæ sunt communiter nota in loco illo, & tunc contra præsumptionem juris non facile admittitur volens probare ignorantiam per proprium juramentum. Abb. ad cit. cap. num. 3. Menoch. de præsumptis. lib. 6. præsumpt. 24. nu. 10. quemadmodum si quis alleget ignorantiam legis vel edicti publicè promulgati, ordinariè non auditur, si eam ignorantiam clarè & dilucidè non probet; quia contra talem stat præsumptio juris. cap. 1. de postulat. Pirh. num. 38. citans Innocent. in cap. 2. de constit. in fine. E contra, si facta in vicinia non sint publicè nota in loco illo, non præsumitur vicinus illa scire, sed alleganti ignorantiam credendum, nisi ex officio tenebatur factum indagare; cum ignorantia facti alieni regulariter præsumatur, donec scientia probetur. Reg. Juris 47. Quòd si ignorantia talis, spectatis circumstantiis, verosimilis apparet*

Z

Judi-

Judicis arbitrio relinquitur, an ei juramentum deferendum; eoque cum ignorantia in mente hominis lateat, aliter probari nequeat, quam per juramentum allegantis. Pirh. num. 38. ex Menoch. loc. cit. num. 3. & seq. qui tamen num. 8. & 9. dicat, non debere in supplementum probationis deferri juramentum alleganti ignorantiam facti alieni, dum contra allegantem est vehemens præsumptio, vel ubi agitur de gravi alterius præjudicio. Ubi etiam illud observandum, quod si testis deponens de facto vicini, quod palam fieri solet, interrogetur de causa scientiæ, & is hanc causam reddat, dicendo, se id scire, quia vicinus est, probationem ejus admitti debere, quia probat præsumptivè, sive juxta præsumptionem juris. Deponens verò de facto in vicinia, quod clam & secretò fieri potest & solet, verbi gratiâ, contractus celebratus, testamentum conditum, adulterium commissum à vicino, &c. nihil probat; cum tales actus vicini non præsumantur sciri. Porro vicini dicuntur, qui habent prædicia vicini; item qui habent ædes in conspectu, sive sint proximæ, sive non. Item qui habitant in eadem contrata secundum vulgi opinionem. Barbosa ad cap. quosdam. h. t. num. 2. citatis Tiraquel. de retract. lign. §. 1. gl. 9. num. 21. Menoch. de habit. casu. 122. à num. 13. &c. Notandum etiam, quod factum notum in loco remoto præsumitur etiam notum in loco vicino, cap. quanto. h. t. Admittitur tamen contra hanc juris præsumptionem probatio in contrarium. gloss. hic. v. non potuit. Abb. num. 1. apud Pirhium num. 39.

12. Notanda decimò: circa hos terminos Notorium, fama, infamia, quæ præsumptionem fundare, vel excludere possunt sequentia. Primum, cum dicatur cap. consuluit. de appellat. pleraque judicantur notoria, quæ non sunt. videndum, quid propriè sit notorium. Proinde dico, notorium non esse, quod simpliciter verum est, vel manifestum, sed ejus veritas publicè, adeoque majori parte populi est patens, & ideo nullo modo valet celari. Lotter. de re benefic. lib. 3. quest. 18. num. 39. citans Surdum conf. 188. num. 13. &c. addit tamen Lotterius, id non tam crudè intelligendum, quod minùs ad constituendum notorium simplex facti sufficiat id gestum coram decem hominibus, juxta Cynum in Lea quidem. & de accusat. num. 1. & 2. cum multitudo conficiatur à turba, turba autem à numero decem hominum. Porro notorium aliud est tale notorietate facti, quod nimirum est notorium per evidentiam facti, quæ nullà tergiversatione celari potest. Aliud notorium notorietate juris, nimirum delictum, quod ordine judicariis comprobatum & sententiatum est, vel confessum in judicio. Etsi autem notorium notorietate facti non egeat probatione; sed sufficiat illud allegare. Lotterius loc. cit. num. 44. citans Cardin. Gemin. &c. id tamen non sufficit, dum hoc ipsum in dubium revocatur. Lotterius ibidem ex Felin. in cap. si Clericus laicum. de foro compet. num. 3. ubi enim aliquid debet constare, non sufficit allegari. Lotterius num. 45. qui etiam num. 46. subdit, vix esse excogitabilem casum, in quo evitari possit necessitas justificandi hanc notorietatem, etiam si illa plusquam vera sit, cum licet in note-

scat aliis, tamen adhuc non sit cognita Judici tanquam Judici. Quod ipsum, ut præstetur, necessaria est causæ cognitio, præviâ citatione partis. Lotterius num. 47. citans Ferret. conf. 31. num. 35. cum hac tamen exceptione: nisi agatur de notorio facti permanentis, ut idem Lotterius numer. 48. citans Abbat. in cap. dudum. de elect. num. 6.

13. Fama est notitia & opinio manifestata & divulgata extrinsecis voce, orta ex rationabilibus & probabilibus conjecturis (non enim requiritur, ut ii, apud quos, verbi gratiâ, delictum divulgatum & diffamatum, sint testes de visu; quia tunc non esset tantum diffamatum, sed notorium: vel etiam, ut opinio illa ortum habuerit à pluribus testibus de visu dignis; tunc enim esset manifestum) sufficientibus tamen ad hoc, ut viri providi, graves & honesti opinentur ita esse (alias enim non erit fama, sed vox vana populi. Sylv. v. fama.) habita à majore parte (ita ut in majoribus criminibus major numerus personarum, quam in minoribus requiratur ad infamandum, & multò major ad infamandum personas publicas, quam privatas. Abb. in cap. inquisitionis. de accusat. num. 6.) virorum honestorum, prudentum ac gravium (infamis enim non est, cujus fama lata tantum apud malevolos, maledicos, pueros, mulieres, aliave personas leves. Garcias de benef. part. 7. cap. 8. num. 12. Sanch. opusc. lib. 6. cap. 3. dub. 90. juxta cap. quanto & qualiter. de accus.) qui verisimiliter id scire possunt ac debent, si factum est verum & divulgatum; quales ferè sunt vicini, vel multitudo eorum, quorum interest scire, verbi gratiâ, scholarium Universitatis, etsi hi habitent in diversis plateis seu partibus civitatis, respectu delicti commissi ab uno eorum, ita ut, si eorum multitudo sit parva, & non tanta, ut constituat populum (ad quem constituendum, ut dictum, requiruntur ad minimum decem, cap. curio. 19. quest. 3. Sylv. v. populus) non sufficiat major pars illorum, ut dicatur factum famosum. Porro fama bona excludit præsumptiones malas. Paris. de consi. quest. 74. num. 2. citans Tiraq. de penis temp. conf. 15. num. 2. & tollit præsumptionem delicti. Paris. ibid. ex Angel. tract. de malef. v. fama publica. Item regulariter fama facit semiplenam probationem. Paris. loc. cit. quest. 51. num. 11. Imò cum aliquibus adminiculis plenè probat in his, quæ sunt difficilis probationis. Paris. loc. cit. quest. 71. num. 17. citans cap. propterea. de testib. Host. in cap. ult. quod metus causa. Alex. conf. 53. l. 2.

14. Infamia duplex est. Alia facti. Hæc ut distincta ab infamia juris, est macula quædam moralis, independenter ab omni lege humana ad ipsum factum consurgens, & partens de operante notitiam obscuram cum vituperatione & reprehensione, per quam in opinione hominum persona tanquam maculata censetur indigna ad actus quosdam legitimos, dignitates & munus. Ego Fori benef. part. 1. qu. 339. num. 1. Privat hæc directè & primò possessione naturali famæ. Passer. de elect. cap. 25. num. 547. Alia est infamia juris, quæ est macula moralis ad factum non nisi ex vi & institutione legis, sive scriptæ, sive non scriptæ, consurgens & maculans in ordine ad effectus

à lege intentos. Unde & definiti potest, quod sit à jure introducta privatio domini famæ legalis, seu ejus famæ honorabilis & claræ, quam in hominibus supponunt actus legitimi, ut decenter & validè exercentur. Unde vides, hanc infamiam juris non dicere opinionem aliorum, nec esse necessariò quid divulgatum, uti requiritur ad infamiam facti; quia hoc famæ dominio privati sunt etiam delinquentes occultissimi, quibus hæc pœna infamiae juris ipso facto incurrenda statuta est (infames enim sunt, quos lex infamat eo ipso, quod aliquid commiserint. Jason in *L. cunctos populos, de summa Trinit. lect. 2. num. 44.*) Quod autem tales delinquentes occultos non liceat infamare extra iudicium, inde est, quod etsi dominium famæ amiserint, eam de facto tamen adhuc possideant; & nec latro sine injuria exturbandus possessione propriâ auctoritate. Passer. *loc. cit.* Ex quibus jam etiam inferitur, quod infamia facti & simul juris incurfa privet dominio & possessione non tantum naturali, sed & civili famæ propriæ; & consequenter (qui est effectus secundarius utriusque hujus infamiae) infamis talis erit inhabilis & impeditus ad actus legitimos, præsertim Ordinum, Prælatuæ, dignitatis, propter excellentem honorem & sanctitatem suam respicientium ministrum, quia hominum optione sit claræ famæ, & æstimationis commendabilis. Passer. *loc. cit. num. 543.* Porro infamia facti propriè loquendo est indispensabilis; cum jus naturæ & dictamen rationis indispensabile prohibeat infamem manentem talem (hoc est, qui digna pœnitentiâ, & virtuosâ vitâ præcedeat om infamiam non absterfit) promoveri ad beneficia ecclesiastica. Ego in *Foro Benef. cum Passer. loc. cit. num. 540.* Docentes contrarium, ut Barbof. *de off. Episc. alleg. 43. num. 30.* Mirand. *tom. 2. qu. 8. art. 5. Rodriq. to. 1. qu. 24. num. 6. &c.* nimirum posse in hoc dispensari. Hi, inquam, confundunt infamiam facti cum infamia juris, in qua quandoque dispensari potest etiam ab Episcopo. An verò infamis ipso jure, occultus tamen, teneatur se extrinsecus habere ut infamem, abstinendo ab actibus legitimis, verbi gratiâ, ab Ordinibus, à beneficiis acceptandis, &c. Vide resolutum à me in *Foro benef. part. 1. qu. 342. nu. 1.* ubi secutus sum partem negativam cum Azor. *to. 1. lib. 8. cap. 13.* Sanchez de *matrim. l. 7. d. 13. num. 1.* Passer. *num. 555.* contra Suarez, Felin. &c. eò quod qui manet in possessione famæ suæ, retinetque jus possidendi, eaque utendi, habet extrinsecus & possidet æstimationem illam laudabilem, quam ratio & iura requirunt ad actus legitimos, dignitates, &c. Vide tamen *loc. cit.* rationem in contrarium AA. contraria sententiæ, uti & *num. 2.* limitationem nostrâ.

15. Observandum tamen circa hæc de infamia, quod crimen quamvis notorium evidentia rei seu notoreitate facti, etiam, cui in jure statuta est pœna depositionis (secus est, si statuta sit in specie pœna Irregularitatis) non infamet simpliciter civiliter & canonicè, seu legaliter per respectum ad effectus legales, arcendo ab actibus legitimis per modum impedimenti ex se perpetui à jure inducti, sed etiam naturaliter, arcendo quasi naturaliter propter indignitatem, verbi gratiâ, à promotione ad Ordines, ab exercitio ministræ

R. Lounen, Tract. IV. de Archidiaconis.

riòrum ecclesiasticorum, sed non nisi per modum impedimenti temporalis per pœnitentiam & emendationem tollibilis. Suarez de *Censur. d. 48. sect. 2. num. 6.* Layman. *lib. 1. de irregular. cap. 4. num. 10.* Passer. *de elect. cap. 25. num. 562. & seq. Sylv. v. infamia. num. 11.* citantes Abb. in *cap. inquisitionis. de accus. num. 2.* Vide me ipsum *For. benef. part. 1. quæst. 343. & 344. &c.* Unde jam inferitur, Clericum notoriè concubinarium, vel adulterum, post peractam sufficientem pœnitentiam, & vitæ emendationem posse celebrare, aliâque præstare. Quinimo notoreitas Juris, dum crimen solum notum per solam confessionem rei in iudicio coram Judice legitimo non sufficit ad inducendam infamiam juris, consequentisque illam effectus. Passer. *loc. cit. num. 275.* citans Sylv. *ubi antè.* Abb. in *cap. clericus. de iudicis. &c.* contra Navar. sed solum notoreitas juris, dum quis ex delicto dolo malo (qui, ut Sylv. *v. culpa.* est machinatio, calliditas, fallacia ad decipiendum alium adhibita) commisso, ita ut citra talem dolum non sufficiat etiam ignorantia crassa. Passer. *loc. cit. num. 569.* Sanch. *opus. lib. 6. cap. 3. dub. 6. num. 14.* damnatus per Judicem ordinarium (ita ut non sufficiat sententia arbitri, Sanchez *loc. cit.* Passer. *num. 570.* citans *L. quid ergo. de his qui notantur infamia*) sententiâ definitivâ (ita ut non sufficiat sententia lata in contumaciam; hæc enim non infamat) quæ transierit in iudicatum (qualis non est, dum interposita appellatio) dum pœna non est severior ordinariâ; tunc enim Judex censetur transgressisse super infamia. *cit. L. quid ergo. & ibi: Bartol.* Item dum pœna ex causâ extrinseca est melior ordinariâ, Vide me *loc. cit. q. 345.*

16. Observandum, quod quando famâ & clamor non à malevolis & maledictis, sed à providis & honestis non semel, sed sæpe pervenit ad aures Superioris contra aliquem subditum, Superior quasi nuntiante famâ, vel deferente clamore diligenter inquirere debeat in veritatem. Barbof. in *collect. ad cap. quando & qualiter. de accusat. num. 1.* Inquisitio autem non precedente famâ sit nulla & invalida; quia contra non infamatum non potest inquiri, Barbof. *loc. cit. num. 5.* citans Farinac. in *pr. crimin. part. 1. quæst. 9. num. 1. & seq.* Sayr. *clavi reg. lib. 12. cap. 10. num. 19.* Bonacof. *commun. crim. part. 3. v. diffamatio. Clar. lib. 5. §. fin. quæst. 6.* &c. ad procedendum enim procedere debet criminis diffamatio, quæ vicem accusationis obtinet. Barbof. *loco cit. num. 5.* citans Angel. *de malefic. v. fama publica.* Marant. *de ordin. iudic. part. 6. de inquisit. num. 19.* Farinac. in *pr. crimin. part. 1. quæst. 1. num. 50. &c.* & procedere sine diffamatione, & dirigere inquisitionem in peccatorem occultum, & ad detegendum ejus crimen interrogare testes, omni jure prohibitum esse, ait Torreblanc. *tract. de magia. lib. 3. de criminis punit. cap. 16. num. 26.* apud Barbofam *cit. num. 5.* Quinimo fama præcedens inquisitionem non sufficit, quod sit simplex, sed debet esse vehemens, & à clamorosa insinuatione procedens, sæpius ad Judicis aures perveniens, & talis, ut scandalum generaretur, nisi Judex inquireret. Barbofa *loc. cit. nu. 7.* citans Clar. *ubi antè. vers. quæro nunc.* Marant. *num. 10.* Farinac. *num. 5.* debetque hæc diffamatio procedere, sive Judex procedat ad partis querelam,

sive ex officio. Barbof. loco cit. num. 9. citato Farinac. ubi antè, n. 4. &c. qui etiam dicat, non credi Judici asserenti in inquisitione processisse famam, nisi de ea aliunde appareat per testes particulariter super dicta fama receptos. Specialiter verò hic observandum à Commillariis illis Archidiaconalibus, similibusque Visitatoribus, quod habet Barbofa loc. cit. num. 17. ex cit. cap. quandoque & qualiter. nimirum contra regulares non debere fieri inquisitionem, nullà præcedente infamiâ. Pro quo citat Duaren. reg. 208. limit. ult. (ubi etiam asserat, quod c. in singulis. de statu Monach. loquatur, quando illa inquisitio fit per Visitatores) Rodriguez q. regular. tom. 2. q. 19. art. 6. Item notandum, quod Barbofa subdit num. 18. citato Sigismundo à Bononia de elect. dub. 102. num. 5. Joseph à S. Maria in tribunal. religios. tr. 5. c. 6. nu. 1. &c. nimirum religiosos facilius amoveri posse à suis administrationibus, quàm alios clericos. Limitanda hæc ipsa tamen primò, ut non sit necesse præcessisse formam, dum crimen aliàs occultum vergit in perniciem spiritualem vel temporalem alicujus communitatis, verbi gratiâ, hæresis occulta, proditio civitatis, &c. Barbofa loc. cit. n. 12. citans Clar. ubi antè, vers. item scias. Navar. in man. cap. 25. num. 33. Guttier. q. can. lib. 1. quest. 11. ex num. 48. Farinac. cit. quest. 9. num. 14. Menoch. conf. 100. num. 63. & seq. &c. Secundò, ut teneat inquisitio, infamiâ non præcedente, dum pars non opponit de non præcedente fama. Barbofa loc. cit. num. 13. citato Claro ubi antè, vers. scias ulterius. Farinac. cit. quest. 9. num. 12. Menoch. de arbitr. lib. 1. quest. 78. num. 4. &c. Alias limitationes vide apud Barbofam loc. cit. num. 14. & 15. qui tamen nu. 16. ait: hodie communi ubique terrarum usu receptum est, ut Magistratus ad crimina punienda procedant etiam occulta, quæ probari possunt, nullà præcedente infamiâ, velex officio, vel ad Fiscalis denuntiationem. Pro quo citat Clarum lib. 5. s. fin. qu. 2. nu. 5. & qu. 6. nu. 1. Farinac. cit. qu. 9. à nu. 20. & hoc jure utitur Hispania. Unde Lessius de iure & iust. lib. 1. cap. 19. dub. 15. num. 132. ait, hanc praxin sustineri posse in delictis, quæ republicam turbare solent, & quando non tam ad punitionem proceditur, quàm ut bono communi consulatur, maleficia impediuntur, respublica criminibus purgetur.

Atque hæc pro rudi aliqua terminorum, & quorundam principiorum notione & explicatione in præfens sufficiant.

Questio 656. Archidiaconus an & qualiter concedere possit dimissorias &

Resp. primò prænotando hæc duo, literas dimissorias & commendatitias sumi quandoque pro eodem, & inter se confundi, uti fit in c. significasti. de off. Archid. juxta paulo post dicenda, esseque varias tam harum, quàm illarum species. Nam commendatitia accipiuntur primò pro literis testimonialibus, quibus simpliciter perhibetur testimonium de vita & moribus; & concedi possunt à Parocho, & Magistro scholarum, Fagn. in cit. cap. significasti. num. 2. juxta Tridentinum sess. 23. cap. 5. Dein pro literis testimonialibus, quæ promovendos ad Ordines de moribus ac vita simpliciter commendant Ordinarios. Quæ etiam dicuntur commendatitia pacifica à

Jo. And. in cap. fraternitati. num. 2. de cleric. non resid. concedunturque à Prælatis etiam inferioribus, modo habeant jurisdictionem quasi Episcopalem, ut Fagn. loc. cit. & nu. 26. juxta cit. cap. fraternitati. Verùm neque his hodie dum Ordinarios contenti esse debent, dum Innocentius XII. requirit pro Ordinibus suscipiendis ab Episcopo domicilii vel beneficii testimoniales de moribus & vita datas ab Episcopo originis. Sic quoque dimissoria accipiuntur primò pro illis, quæ dantur appellanti, & vulgò Apostoli nuncupantur L. dimissoria. ff. de verbor. signif. gl. in cit. cap. fraternitati. dicunturque tales; quia ad eum, ad quem appellatur, causa dimittitur. Fagnan. loc. cit. num. 4. citans Jo. Andr. in cap. fraternitati. num. 3. dum accipiuntur pro iis, de quibus in cap. 1. & 2. de Cleric. peregrin. quibus nimirum conceditur Clerico licentia peregrinandi, & is quasi dimittitur & absolvitur à potestate Episcopi, perhibeturque hunc in finem Clerico peregrinato testimonium de moribus, vita, & Ordinibus illius. Quæque etiam formata dicuntur, & quarum formulam addidit Nicænum Concilium, prout refertur cap. 1. dist. 73. quas minor Episcopo concedere nequit, cum, ut Jo. And. locis cit. num. 1. sint species quædam alienationis. Fagn. loc. cit. nu. 2. & 3. Denique accipiuntur pro iis literis, quæ non solum commendant subditum, sed & illi facultatem dant suscipiendi Ordines ab Episcopo alieno. Trident. sess. 23. cap. 10. quæ & ipsæ formata dicuntur à Concilio Nicæno relato dist. 73. cap. 1. & 2. & à Trident. loc. cit. nu. 7. reverendæ dicuntur. Et de his in præfente procedit questio. Hinc

2. Resp. secundò: dictas dimissorias licentiales peregrinandi concedere nequit Archidiaconus; quia id superat potestatem omnium inferiorum Episcopo, juxta dicta immediate antè: inferior autem Episcopo est Archidiaconus, ut patet. Sed neque dimissorias ad suscipiendos Ordines ab Episcopo alieno concedere potest Archidiaconus, aut alius Episcopo inferior ob eandem rationem. Azor. Inst. mor. p. 2. l. 3. c. 14. q. 2. in fin. Fagn. cit. n. 2. juxta cap. quamvis. dist. 68. cap. extraneo. & cap. primatus. dist. 71. & cap. non oportet. de consecr. dist. 5. quos textus citat Fagnan. Et de Archidiacono in specie, quod is eas sine expresso consensu Episcopi dare nequeat, est textus in cit. cap. significasti. quod licet utatur termino commendatitias, is tamen de his dimissorialibus accipiendus est, ut ostendit fuse Fagn. cit. num. 2. In quod cap. Layman. in paraphrasi ait: Archidiaconus sine consensu Episcopi literas dimissorias dare non potest; sed neque Clerici freti talibus literis absque licentia Episcopi datis Ordines accipere possunt, alioquin de executione Ordinum prohiberi possunt. Rationem etiam addit hisce expressis: quia per literas dimissorias derogatur juri Episcopali; quod habet ad ordinandum Clericos sibi subjectos. Quæ ipsa est causa, cur vacante sede (prout ipsum quoque ex Jo. And. ait Fagnan. loc. cit. nu. 3.) Capitulum dimissorias concedere nequit; quia jura Episcopalia successorii reservari debent. Et dein in notand. unic. addit idem Layman. si dimissoria sine consensu Episcopi ab Archidiacono vel Vicario generali data sint, pro non datis haberi debent, ita ut poena & inhabilitates incurrantur, de quibus se dixisse ait in cap. 2. de tempor. ordinat. in 6.

3. Sed

3. Sed & (quod non inepre occasione Archidiaconi hic inferitur) Prælatos alios, & in specie Abbates habentes cum separato territorio iurisdictionem quasi episcopalem in parochos & parochianos privatim ad Episcopum posse hodie dum, stante decreto Tridentini *sess. 23. c. 10.* (uti id poterant olim, & ex pluribus textibus ostendit Fagn. *loc. cit. n. 13.* & uti id possunt adhuc hodie dum respectu suorum Regularium, præservante hanc eorum facultatem respectu horum expressè Tridentino, ut Fagnan. *ibidem*) suis subditis secularibus concedere dimissorias ad Ordines suscipiendos, fusè tradit Fagnan. *loc. cit. à n. 17.* contra quosdam contrarium sentientes apud eundem *n. 14.* eò quòd censent decretum illud Tridentini non tenere ex eo, quòd non derogat Synodo 7. generali, de qua in *c. quoniam. dist. 69.* nec privilegio corpori iuris interto, nempe *c. Abbates. de privileg. in 6.* quorum sententiam omnino falsam esse, probasse se fusè ait in *c. fin. de rescript.* Item contra alios apud eundem *ibidem.* & in specie contra Gratian. *discept. for. to. 2. c. 212. per rot.* modestius sustinentes, illo decreto Tridentini non comprehendì ejusmodi Abbates. Stabilit sententiam suam Fagnan. *cit. cap. 17.* ex eo, quòd Tridentinum statuendo, quòd Abbatibus & aliis quibuscunque intra fines alicujus diæcesis consistentibus, etiam si nullius diæcesis vel exempti dicantur, non liceat cuipiam, qui eorum subditus regularis non sit, Tonsuram vel minores Ordines, nec dimissorias concedere, apertè dictos Abbates includat. Quin & hoc idem sonet & sit, ac si expressè id prohibuisset Abbatibus iurisdictionem ordinariam & quasi Episcopalem privatim ad Episcopos habentibus; dum idem importat; esse nullius diæcesis; & habere proprium territorium separatum à territorio Episcopi, juxta *gl. in Clem. 1. de form. compet. & ibi Cardin. num. 2. Imol. nu. 38. Vitalio. nu. 4. Abb. nu. 15.* territorium verò acquiri (sive hæc acquisitio fiat per præscriptionem immemorabilem, ut Archid. & Jo. And. sive per privilegium) nequeat sine omnimoda iurisdictione privatim ad Episcopum; cum inferior efficiatur Ordinarius cum territorio separato à quacunque diæcesi non nisi habendo iurisdictionem Episcopalem in clerum ac populùm excluso Episcopo. *gl. in cit. Clem. 5. volumus. v. diæcesanis.* Anchar. *ibid. n. 10. & c.* Et tunc demum separatur territorium à diæcesi Episcopi, & fit proprium Abbatis, quando privilegium nedum eximit, sed & tribuit iurisdictionem. Jo. And. in *c. nimis. de jurejur. circa mediam.* Anchar. in *cap. postulasti. de for. compet. n. 4.* Abbat. & c. apud Fagnan. *cit. nu. 17.* qui etiam à *nu. 20.* solidè solvit, quæ in contrarium obmoventur. Quorum illud ferè potissimum est, quòd Tridentinum *sess. 24. c. 20. §. ad hæc.* decreto suo non comprehendat Abbates hujusmodi nullius diæcesis, habentes ante Concilium facultatem cognoscendi de causis matrimonialibus & criminalibus in suos subditos, & omnem iurisdictionem. Siquidem hoc decretum loquitur aliis omnino verbis, quàm decretum illud *sess. 23. c. 10.* quippe prohibet, ne hujusmodi causæ Decani, Archidiaconi, aut aliorum inferiorum iudicio relinquuntur, quæ verba non conveniunt Abbatibus nullius diæcesis; quia hi excellentiorem dignitatem, & primam post Pontificalem habent, ut apud Fagn. Bald. in *c. pastoralis. de off. deleg. v. superiores.* Felin. *ibid. col. 4.* Lap. *alleg. 84. n. 15.* Abbat. P. Leuren. *Tract. IV. De Archidiaconis.*

in *Clem. diæcesanis. de vita & honest. Clericor.* ubi quòd nomine diæcesani veniant inferiores Episcopo, habentes dictam iurisdictionem. Neque hanc objectionem promovent verba illa *cit. §. ad hæc. & aliorum.* ita ut iis comprehendi videantur omnes Episcopo inferiores; quia illa important omnimodam similitudinem ad expressa, ut citatis quam plurimis Fagn. *cit. n. 22.* expressi autem fuerant Decani, Archidiaconi, & c.

4. Resp. tertio: Nihil tamen obstat, quòd minus Archidiacono, alterive inferiori ab Episcopo specialiter concedi possit facultas dandi dimissorias ad Ordines. Fagn. *loc. cit. nu. 5.* juxta *cap. cum Bertoldus. de sent. & re judic.* Non tamen censetur hæc facultas data in generali commissione, nisi fortè quis gerens generaliter vices Episcopi, absque eo, quòd specialiter in ejus commissione hic casus expressus esset, aliqui similes casus essent expressi cum apposita clausula generali: *super præmissis, & in omnibus aliis ad nos spectantibus.* Fagnan. *loc. cit. n. 6.* quàmvis Host. tradat, & tunc non debere hoc expedire sine conscientia Episcopi, si is præsens esset; Episcopo verò absente in remotissimis, Vicarium generalem Episcopi posse dare hanc licentiam ordinandi juxta *c. cum nullus de tempor. ordinat. in 6.* Quid verò hac in parte possit Capitulum sede vacante, dictum est supra. Vide Fagn. *loc. cit. à n. 7.*

5. Resp. quarto: Episcopo absente à sua diæcesi, & imminente necessitate aut utilitate ordinandorum posse Archidiaconum præsentare alijs Episcopis ordinandos, per quos ordinentur; si tamen id habeat consuetudo, tenet *gl. ad cit. c. significasti.* quam sequuntur Butrio & Abb. *ibid.* apud Fagnan. *nu. 11.* Hanc quoque glossam sequi videtur Laym. *loc. cit. notand. unic.* remittens tamen ad ea, quæ dixerat *cap. 3. de temp. ordin. in 6.* Verùm hanc glossam reprobat Host. *ibid. n. 4.* cui inhaeret Sbroz. *de off. Vicar. l. 2. c. 41. n. 13.* eo quòd litera hujus *cap. ei* contradicat; dum Papa nullum casum excipiat. Item contradicat illi alia litera *cap. 2. §. si Episcopus defuerit. de off. Archipresb. Fagn. cit. n. 11.*

Quæstio 657. Num Archidiaconus unire & dividere possit beneficia?

1. Resp. ad primum negativè. Sbroz. *l. 2. q. 112. nu. 2.* citans Rotam apud Mohed. *decis. 337.* & Put. *decis. 1. de off. Vicar. Lotter. de re benef. lib. 10. qu. 28. nu. 20.* ex Innoc. in *c. ad hæc. de off. Archid. n. 10.* ubi: quòd etsi Archidiaconus sit Vicarius Episcopi ordinatus à lege, unire tamen non potest beneficia. Unde etiam Gemin. *conf. 38. n. 10.* infert, id non posse Vicarium generalem Episcopi.

2. Resp. ad secundum quoque negativè: cum dividere ecclesias sit species alienationis, Sbroz. *loc. cit. quæst. 116. nu. 6.* citans Innocent. & Abbat. in *citat. cap. ad hæc.*

* *
*

Z 3

Quæstio

Quaest. 68. An, & qualiter Archidiaconus possit instituere in beneficiis, maxime curatis?

1. Respond. primò : Decanos rurales instituere uti & destituere (intellige, quò ad hoc eorum officium) potest Archidiaconus, sed non sine consensu Episcopi; cum illi tam Episcopo quam Archidiacono subsint. Laym. in 6. ad hac. de off. Archid.

2. Respond. secundò : Archidiacono quà tali quemadmodum jure communi seu regulariter non competit conferre beneficia; potest tamen id ei competere jure quodam speciali, non secus ac aliis praelatis Episcopo inferioribus, vel etiam aliis Clericis in dignitate non constitutis. Ego in For. benef. p. 2. q. 723. num. 1. cum communi; ita etiam & non aliter jus instituendi in beneficiis curà animarum carentibus eidem competere potest. Et quidquid sit de eo, num olim jure communi, nempe vi cap. ad hac. spectaverit ad illum instituere in beneficiis juris patronatus, quod affirmat Zerol. in pr. Episc. p. Ia. v. Archid. etsi addat, ad illud c. ad hac. dici posse, institutionem ibi sumi pro missione in possessionem.

3. Respond. tertio : in beneficiis verò curatis regulariter non nisi de autoritate & mandato Episcopi instituere potest. Fagn. in c. ad hac. de off. Archid. num. 24. Barbos, Jur. eccles. l. 1. c. 24. n. 30. Vel sine tali mandato (nomine tamen & vice

Episcopi) si id habeat ex prescriptione seu consuetudine legitime praescripta. Neque obstat textus c. cum satis. de off. Ordinar. cum per illum prohibeatur solum consuetudo seu magis praescriptio, per quam Archidiaconus intendit instituere in beneficiis istiusmodi nomine proprio. Barbos, loc. cit. citans seipsum de off. & potest. Episc. p. 3. alleg. 72. num. 185.

4. Resp. quartò : sed neque ulla consuetudine instituere, vel aliter providere potest curatis sine approbatione Episcopi; consuetudo enim, utpote ecclesiis summe perniciosa prevalere nequit, ut ministri curati in ecclesiis Episcopo subiectis instituantur absque summi in diaecesi Pastoris, nempe Episcopi, cognitione & consensu. Unde etsi alii quoque Praelati Episcopo inferiores jus acquirere possint instituendi curatos, nunquam tamen sine examine & approbatione Episcopi. Pirh. ad tit. de off. Archid. num. 13. Laym. ad c. cum satis. tit. eod. Azor. p. 1. l. 3. c. 19. juxta Trident. sess. 7. c. 13. Hinc quoque

5. Respond. quintò : nequit Archidiaconus instituere institutione autorizabili, seu curam animarum committere. Barbos, loc. cit. num. 33. citans c. cum satis. Galganet. de Jur. publ. l. 3. tit. 21. num. 1. Azor. p. 2. l. 3.

6. 14. q. 2.

* * *

